ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe
zaterdag 31 mei 2014

Bob Pinedo:

‘Kanker raakt ons allemaal’

Pagina 10 & 11

Inhoud

Voorpagina 1

Inhoud 2

Uitgelicht 3

Gezondheid 4 & 5

Eten & drinken 6 & 7

Literatuur 8 & 9

'Kanker raakt ons allemaal' 10 & 11

Puzzels 12

Columns 13

Business 14 t/m 20

Foto van de week.

Wat kwam deze leguaan doen bij Hycent en Marianne Bloem? Het leek erop of hij als alternatieve bezorger de Amigoe in de bus had gedeponeerd, maar heeft daar waarschijnlijk enige hulp bij gehad.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

EINDREDACTEUR Hans Vaders

VORMGEVING Wendela Ataliede, Linda van Eekeres, Sarah Kuiper, Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Marja Berk, Monique Casimiri, Hans de Haan, Erik van Kampen, Brede Kristensen, Shakti-Aroena Lakhi, Judice Ledeboer, Susanne Pendjol-Klarenbeek, Islelly Pikerie, Milangela Plate, Marcel Truyens, Jan de Ruijter, Cisca Rusch, May Voges, Elodie Voorbraak, Miriam de Windt, Ken Wong

Thuis.

´Studie´

Monique Casimiri

Het is zenuwslopend. Ik ben nu, na twee jaar bijna klaar met mijn master-studie. Een master in speciaal onderwijs. Heel interessant, maar vooral heel hard werken. Ik ben dan ook blij dat ik kan zeggen dat ik bijna klaar ben. Ik kan elk moment de uitslag binnen krijgen van mijn laatste toets.

Voor deze toets moest ik ook een presentatie houden op mijn werk. Nu spreek ik wel vaker voor grote groepen, en hoewel ik mij daar altijd wel een beetje zenuwachtig bij voel, had ik het nu wel heel sterk. Al bij de openingszin ging het mis, ik begon te stotteren, te zweten, te piepen en te blazen en inhoudelijk kwam er niet veel meer uit. Ik hoorde mij af en toe nog iets zinnigs zeggen en hoopte maar dat dat genoeg zou zijn voor het filmpje dat ik moest opnemen.

Naderhand vroegen collega's nog aan mij, wat er toch met me aan de hand was. Zo kenden ze me helemaal niet, zo nerveus. Ik wist niet hoe snel ik thuis moest komen. Mijn man vroeg meteen belangstellend hoe het was gegaan, en het enige dat ik kon uitbrengen was: het was 1990 all over again. In dat jaar deed ik voor de eerste keer eindexamen vwo. Zoals deze zin al suggereert heb ik het toen niet gehaald. En het jaar daarna ook niet. Traumatische ervaringen zou ik willen zeggen. Lang heb ik gedacht niets te kunnen tot ik de Pabo in één keer doorliep. En nu bij deze master-opleiding gaat het ook goed, alleen dat gevoel hé. Ik dacht dat ik daar al mee had afgerekend door de jaren heen, maar niets was minder waar. Dat kwam acuut terug.

In eerste instantie onderstreepte het filmpje dit gevoel. Mijn man schoot bij de zoveelste ehm in de slappe lach. Maar na wat heen en weer gekijk, bleek er toch bruikbaar materiaal tussen te staan.

Wat ook eenzelfde gevoel opriep was de volgende dag naar het werk gaan. Ik wist dat ik slecht werk had geleverd en dat ik de collega's die zo dapper hadden zitten luisteren onder ogen moest komen. Net als zoveel jaar geleden. Ik wist dat ik was gezakt en dan toch naar school gaan en je klasgenoten feliciteren die wel geslaagd waren. Natuurlijk heb ik dat gedaan, ik gunde hen dat diploma heel erg, maar zuur was het wel. Gelukkig had ik toen hele lieve klasgenoten die lief reageerden, en nu lieve collega's die lief reageerden. Nee, ze hadden er niet veel van begrepen van mijn verhaal, maar het wel voldoende beoordeeld, want het was voor een toets.

Het grote wachten is nu op de beoordelaars van de opleiding. Hopen dat zij door die nervositeit heen kunnen kijken. Net als mijn leraren toentertijd die dat konden tijdens mijn mondelinge examens. En anders gun ik hen net zo'n fijne avond als mijn man, laat ze dan maar de slappe lach krijgen, is er toch nog iets goeds uitgekomen.

Uitgelicht.

Zeilen op zondag

Voor de tiende keer werd afgelopen zondag de Budget Marine Challenge gehouden, samen met de Curaçao Yachting Association. Negen zeiljachten deden mee. Drie in de Cruising Klasse en zes in de Racing Klasse. Overall-winnaar werd net als vorig jaar het jacht Gipsy Girly.

Foto's: **Cisca Rusch**

Medisch.

Darmverkleving (adhesie), een heimelijke complicatie

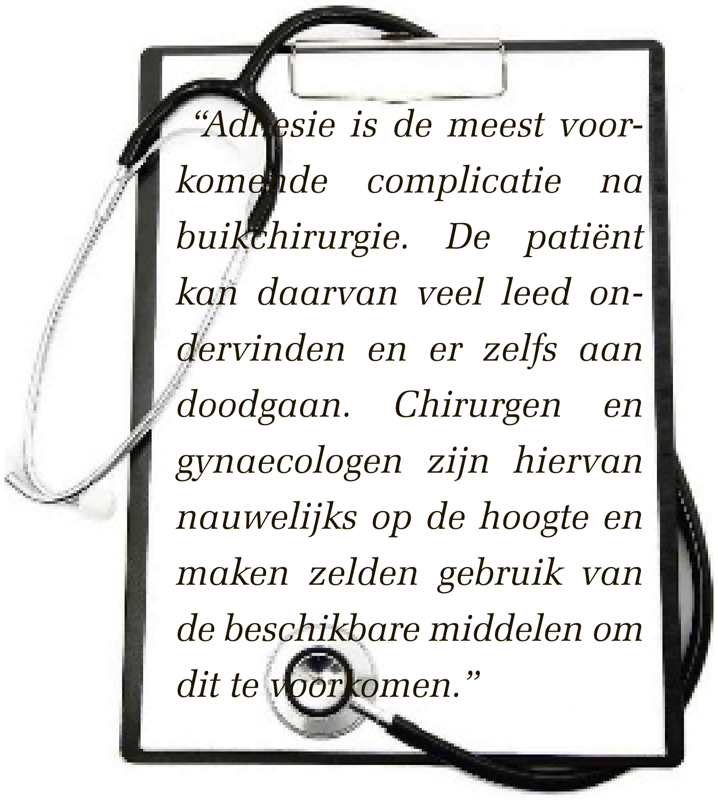

Tekst: **Hans de Haan**

Deze heftige uitspraak is afkomstig van dr. H. van Goor, chirurg van het UMC St. Radboud, Nijmegen en dr. E.A. Bakkum, gynaecoloog van het OLVG, Amsterdam, en staat afgedrukt in het vaktijdschrift Medisch Contact van 26 november 2009. Zij trekken duidelijk aan de bel over deze situatie en baseren zich op hierover gepubliceerd onderzoek. Hun bevindingen liegen er niet om. Na een buikoperatie ontstaan bij acht van de tien patiënten adhesies. Deze verklevingen kunnen allerlei problemen veroorzaken, zoals een levensgevaarlijke darmafsluiting, chronische buikpijn en onvruchtbaarheid. Overigens kunnen adhesies ook ontstaan door een ontsteking van een orgaan in de buikholte, zoals van de galblaas, de blinde darm of een divertikel. De mate van adhesie hangt verder af van de aard van de ingreep en is zeker ernstiger na een spoedoperatie.

Onvermijdelijk

Het uitvoeren van een buikoperatie geschiedt altijd na grondig medisch onderzoek en het stellen van de (vermoedelijke) diagnose. Een dergelijke operatie kan bovendien levensreddend zijn. Het onverhoopt ontstaan van complicaties, zoals bloedingen, infecties en darmverklevingen, is dan ook onvermijdelijk. Dat betekent echter niet dat de patiënt informatie over het mogelijk later ontstaan van deze complicatie mag worden onthouden. Integendeel, de patiënt heeft het recht vooraf duidelijk op de hoogte te worden gesteld van alle mogelijke complicaties, bijwerkingen en andere risico's van een medische ingreep of van het gebruik van medicijnen. Normaal gebeurt dat ook wel in de dagelijkse praktijk, maar darmverkleving is een complicatie die niet leeft bij chirurgen en gynaecologen, omdat het voor hen te virtueel is. De klachten erover ontstaan pas later en de specialisten die de operatie hebben verricht, zien die patiënten meestal niet meer. Zij worden voor deze buikklachten gewoonlijk verwezen naar internisten of maag-darmspecialisten. Als deze patiënten moeten worden opgenomen voor een spoedoperatie wegens darmverstopping (ileus) die - ironisch genoeg - meestal het gevolg is van die darmverklevingen, komen ze bijna altijd terecht bij een andere chirurg.

Probleem onderschat

Van Goor en Bakkum hebben sinds 2009 niet stil gezeten. Zij hebben namelijk het initiatief genomen om een werkgroep op te richten, 'DAG' (Dutch Adhesion Group), bestaande uit vele chirurgen en gynaecologen, met als missie de onverschilligheid ten aanzien van dit onderwerp bij beroepsgenoten, verzekeraars, politici en patiënten te doorbreken. De werkgroep heeft daartoe een plan opgesteld, bestaande uit een inventarisatie onder beroepsbeoefenaars van hun kennis over adhesiepreventie, onderzoek naar de omvang van het probleem in Nederland, overleg met ziekenhuizen en zorgverzekeraars over deze preventie en het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek hiernaar. Dit werk heeft inmiddels de kennis opgeleverd dat de specialisten die in de buikholte opereren het probleem onderschatten, omdat ze de gevolgen van deze bijwerking zelf niet zien. Verder bleek onder hen de misvatting te bestaan dat de bestaande anti-adhesiemiddelen niet effectief zouden zijn en bovendien te duur. De werkgroep kwam dan ook tot de conclusie dat de preventie niet wordt toegepast wegens de geringe aandacht hiervoor onder de patiënten zelf - door onwetendheid - en (daardoor) ook onder de ziekenhuizen en ziektekostenverzekeraars.

Recent onderzoek

Een groep Nederlandse chirurgen en gynaecologen van verschillende medische centra en ziekenhuizen, alsmede een epidemioloog, hebben onder leiding van de wetenschappers Richard ten Broeke en Yama Issa van het UMC Radboud in Nijmegen een systematisch overzicht gemaakt en een meta-analyse uitgevoerd van 196 publicaties over dit onderwerp die oktober vorig jaar werden gepubliceerd in de British Medical Journal. Dit recente onderzoek bevestigt de bevinding van De Groot en Bakkum door de vaststelling dat een darmafsluiting (ileus) na een doorgemaakte buikoperatie in meer dan de helft van de gevallen het gevolg is van verklevingen. Verder is aangetoond dat die adhesies waarschijnlijk de oorzaak zijn van chronische buikpijn en verlaagde vruchtbaarheid. Drie studies lieten zien dat 23 procent van de geopereerde patiënten een vruchtbaarheidsbehandeling moest ondergaan. De gevolgen van deze darmverklevingen voor de patiënt zijn levenslang. Deze complicatie verdient daarom veel meer aandacht volgens de auteurs, omdat slechts 10 procent van de chirurgen en gynaecologen de patiënten hierover informeert. Ze hopen dat de resultaten van hun meta-analyse zullen worden gebruikt voor de ontwikkeling van richtlijnen ter preventie van adhesies.

Preventie van adhesies

De resultaten van het tot dusver verrichte onderzoek hiernaar tonen aan dat het belangrijk is om adhesievorming zo veel mogelijk te voorkómen. Dat kan door het vermijden van het ontstaan van ontstekingsreacties, door er voor te zorgen dat de weefsels in het operatiegebied goed doorbloed blijven en door het zo min mogelijk achterlaten van lichaamsvreemd materiaal (hechtingen). Laparoscopische chirurgie (kijkoperatie) voldoet in veel opzichten aan deze eisen en de thans beschikbare studies hiernaar bevestigen dit feit. Daarnaast dient tijdens de operatie één van de beschikbare anti-adhesieve middelen te worden toegepast (er worden 6 merken aanbevolen) om verklevingen tegen te gaan. Het gunstige effect van deze middelen is thans door gepubliceerd onderzoek bewezen. Kortom, er zijn dus wel degelijk mogelijkheden om het ontstaan van deze complicatie te beperken.

Wat doen we met deze kennis?

Het is niet bekend in hoeverre dit probleem zich ook voordoet op Curaçao, want dat is niet onderzocht. Nu we beschikken over deze kennis, zouden eigenlijk alle patiënten die ooit een buikoperatie moeten ondergaan, aan de chirurg, respectievelijk gynaecoloog moeten vragen, informatie te geven over het mogelijk optreden van deze complicatie. De specialist kan de patiënt dan hierover geruststellen en beloven dat hij er alles aan zal doen om het optreden van deze complicatie te beperken. Er kan ook worden gevraagd of de ingreep mogelijk kan worden uitgevoerd door middel van een kijkoperatie (laparoscopie), omdat hiermee de kans op het ontstaan van adhesies minder is. Tenslotte kan deze kennis over darmverklevingen een verklaring en zelfs een geruststelling zijn voor de chronische, vervelende buikklachten van al diegenen die ooit in het verleden een buikoperatie hebben ondergaan.

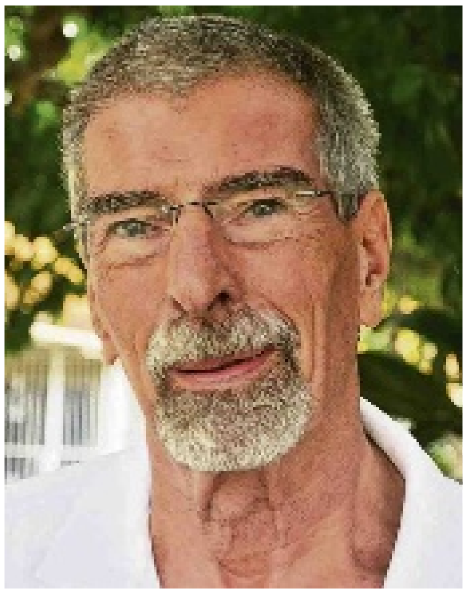

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Mens & Psyche.

Organisch Psychosyndroom door Solventen (OPS)

U heeft het ongetwijfeld weleens ervaren: sufheid, duizeligheid of een dronken of licht gevoel in het hoofd na een dagje schilderen in huis. Vooral wanneer u niet goed heeft geventileerd, komen dergelijke klachten voor. Het is eigenlijk een signaal van uw lichaam dat u te lange tijd of te veel oplosmiddelen (giftige stoffen) heeft ingeademd. Wanneer u stopt met verven en buiten een luchtje gaat scheppen, dan voelt u zich even later weer beter.

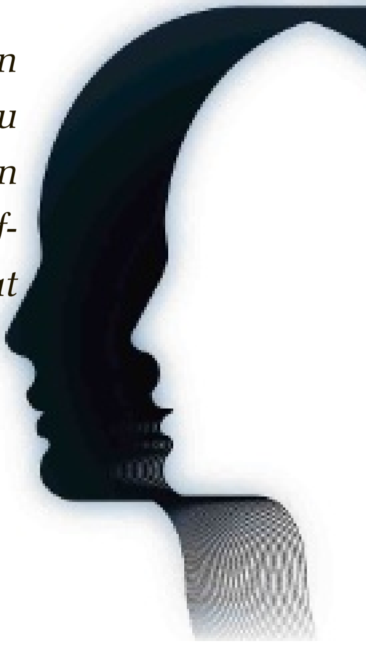

Tekst: **Milangela Plate**

Oplosmiddelen oftewel solventen zijn, onder meer thinner, wasbenzine, terpentine en alcohol en zitten vooral in verf, beits, lijm, autolak, ontvettings- en verdunningsmiddelen.

Het is bekend dat (vluchtige organische) oplosmiddelen zeer agressieve/giftige eigenschappen bevatten. Deze stoffen komen het lichaam via inademing of via de huid binnen en veroorzaken bij voortdurende blootstelling vroeg of laat (ernstige) beschadiging van het zenuwstelsel en de hersenen. Dit kan uitmonden in de beroepsziekte Organisch Psychosyndroom door Solventen (OPS).

OPS wordt ook wel 'schilderziekte' genoemd, omdat de aandoening vroeger vrij veel voorkwam onder schilders die veel aan de giftige verfdampen werden blootgesteld. Behalve schilders zijn er echter ook andere mensen die, vanwege hun beroep, jarenlang en dagelijks zijn blootgesteld aan oplosmiddelen of andere toxische stoffen en daardoor de beroepsziekte OPS kunnen ontwikkelen. U kunt hierbij denken aan verfspuiters, betonreparateurs, vloerenleggers, dakdekkers, autospuiters, kunststofverwerkers en werknemers in drukkerijen, grafische industrie, chemische industrie, metaalindustrie, aardolie-industrie, rubber- en kunststof-industrie, benzinestations en laboratoria.

Aangezien er door vluchtige oplosmiddelen algehele aantasting van het centrale zenuwstelsel ontstaat, komen er bij OPS veel lichamelijke en psychische klachten voor.

De aard en ernst van OPS-klachten zijn verschillend, afhankelijk van de mate en de duur van de inademing en de blootstelling aan oplosmiddelhoudende stoffen. OPS-klachten treden vaak sluipend op na 20 à 25 jaar met oplosmiddelen te hebben gewerkt. Hierdoor komt OPS vaak op jonge leeftijd voor, namelijk op 40- à 50-jarige leeftijd.

Stadia van OPS

OPS-klachten kunnen worden onderverdeeld in drie stadia: licht, matig en ernstig OPS. In het eerste stadium verdwijnen OPS-klachten, als mensen niet meer worden blootgesteld aan oplosmiddelen. Vanaf het tweede stadium kunnen we stellen dat de OPS-klachten onomkeerbaar zijn, vanwege de onherstelbare schade die de giftige stoffen in de hersenen hebben aangericht. In stadium drie treedt er een verdere verslechtering op in het psychisch, cognitief en lichamelijk functioneren. In de meeste gevallen kunnen mensen in stadium drie van OPS niet meer werken.

In het beginstadium van OPS is er doorgaans sprake van vage klachten waaronder veel vermoeidheid, prikkelbaarheid en concentratieproblemen. Daarnaast kan er sprake zijn van misselijkheid, duizeligheid, hoofdpijn en vaak ook hartkloppingen. In het beginstadium is het bovendien zo dat herstel mogelijk is, na beëindiging van de blootstelling aan giftige dampen. Dat wil zeggen, de klachten verdwijnen zodra de persoon stopt met werken, zoals 's avonds, in het weekend en in vakanties. Dit wordt ook weleens het 'Kortjakje-syndroom' genoemd, verwijzend naar het liedje met als tekst 'Kortjakje is altijd ziek, midden in de week, maar zondags niet'.

OPS-klachten kunnen in veel gevallen niet door middel van lichamelijk onderzoek worden aangetoond en bevestigd. OPS wordt in het beginstadium vaak verward met depressie, overspannenheid of burn-out.

In het matige stadium van OPS geven familieleden vaak aan dat de persoon 'zichzelf niet meer is'. Behalve persoonlijkheidsveranderingen kan er sprake zijn van stemmingswisselingen, nervositeit, agressie of juist apathie, somberheid.

In dit stadium treden er tevens geheugenproblemen op. Vooral het kortetermijngeheugen kan verslechteren; voorvallen die enkele minuten tot dagen tevoren hebben plaatsgevonden vervagen. Ook kan de persoon moeite hebben met onthouden, logisch nadenken en nieuwe dingen leren.

Op lichamelijk vlak kan er sprake zijn van gebrek aan eetlust, (toename) slaapproblemen, kortademigheid, uitval van spierfuncties en gewrichtsklachten.

In het matige stadium zijn de OPS-klachten blijvend; de persoon herstelt zich niet meer in weekeinden en vakanties.

Het ernstige stadium ontstaat als men bij matige OPS toch met oplosmiddelen blijft werken, waardoor de hersenschade sluipend blijft toenemen.

In het stadium van ernstige OPS is er sprake van vroegtijdige dementie en blijvende lichamelijke letsels. De persoon is verstrooid, trager in denken en handelen en heeft moeite met conclusies trekken, een oordeel vormen en het nemen van beslissingen. Ook eenvoudige rekensommen, schrijven, lezen en/of begrijpen van taal leveren problemen op. Slaap-, concentratie- en geheugenproblemen nemen toe en er treden andere problemen op zoals waarnemingsstoornissen en een slechte oriëntatie in tijd en ruimte.

Bij mensen die aan ernstige hersenschade lijden is bijna altijd de persoonlijkheid veranderd. Omdat de veranderingen zo langzaam gaan, heeft betreffende persoon de veranderingen zelf vaak niet door. Het is de omgeving die dan aan de bel trekt.

Sinds het jaar 2000 is een beduidende afname zichtbaar in OPS onder schilders in Nederland, omdat de werkomstandigheden zijn verbeterd. Er werd bijvoorbeeld overgestapt op het gebruik van verfsoorten met veel minder oplosmiddelen. Ook gelden er strengere richtlijnen ten aanzien van werkomstandigheden van mensen die werken met oplosmiddelen. Door gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen zoals een gasmasker en handschoenen kunnen de schadelijke effecten van het werken met toxische stoffen eveneens worden beperkt.

OPS wordt ook wel 'schilderziekte' genoemd, omdat de aandoening vroeger vrij veel voorkwam onder schilders die veel aan de giftige verfdampen werden blootgesteld.

Milangela Plate is gerontoloog/psycholoog. Psychologisch Adviesbureau Take Care B.V.
Email: milangela.plate@takecare.cw

Verdejo, Vermentino, Verdicchio

De Verdejo-druif is één van de beste witte druivenrassen in Spanje en produceert zeer aromatische, zachte wijnen met 'body'. De Verdejo wordt veel aangeplant in de omgeving van Valladolid, Segovia en Avila. Het is het belangrijkste druivenras van het wijngebied Rueda.

Tekst: **Erik van Kampen**

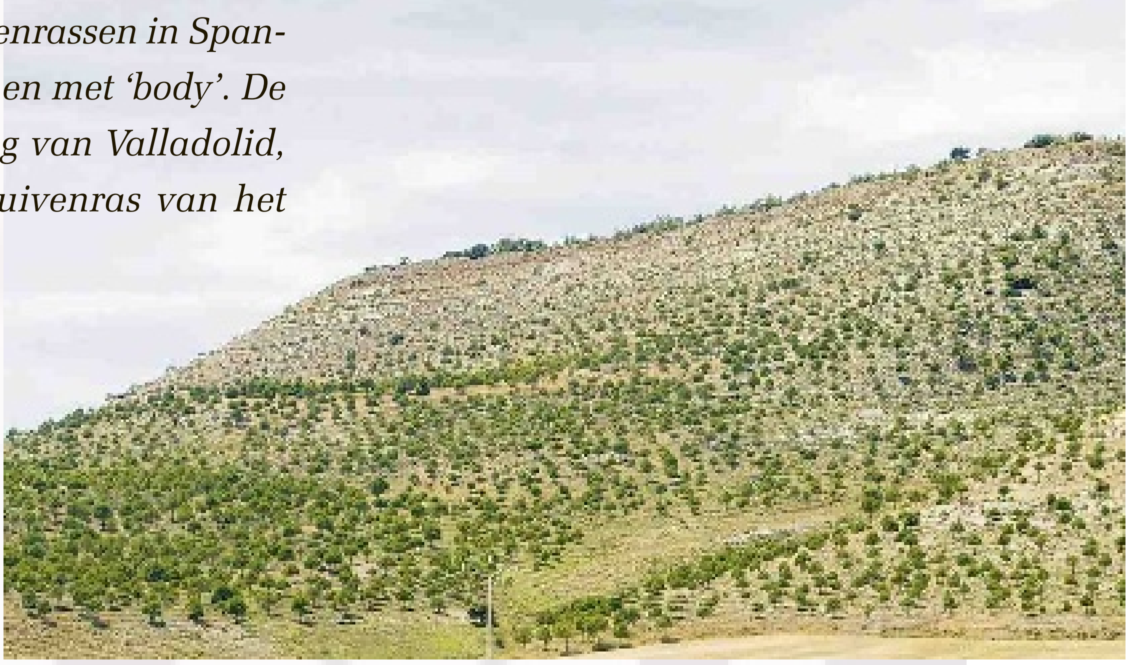

Wijngaarde in Valladolid in Spanje.

De Verdejo toont in de geur uitgesproken aroma's van grapefruit, citrus, bloesem, mineralen en kruiden. De wijnen van de Verdejo-druif vertonen over het algemeen een karakteristieke lichte bittertoon. Een druivensoort voor witte wijn die wijnen van goede kwaliteit kan opleveren. Deze druivensoort oxideert gemakkelijk. De wijnen zijn goed van structuur en hebben een goede balans. Verdejo-wijnen hebben de geur en smaak van peren en krijgen na enige jaren op fles honingachtige tonen met een duidelijke indruk van noten. Het is één van de vijf klassieke druivensoorten voor Madeira.

Het Portugese eiland Madeira ligt 600 km voor de kust van Marokko. Al eeuwenlang maken ze hier de gelijknamige, oxidatieve wijn. Madeira is onvergelijkbaar van smaak en kan eindeloos bewaard worden.

Let er op dat er veel verschillende soorten en smaakstijlen zijn.

De wijn op Madeira dankt zijn bijzondere karakter aan de tijd dat het een bevoorradingsplek was voor Engelse schepen. Onderweg naar Amerika namen die schepen vaten wijn van het eiland mee, aangelengd met wat brandewijn. Ze legden ze op het dek, in de brandende zon. Wanneer de schepen maanden later weer terugkwamen, bleek de wijn een aparte, interessante smaakontwikkeling te hebben doorgemaakt. Op die ontdekking is het procedé van de Madeira tot op de dag van vandaag gebaseerd.

Vermentino en Sardinië

De Vermentino-druif is waarschijnlijk familie van de Malvasia-druivensoort en wordt gebruikt voor het maken van witte wijn. Op Corsica worden van deze druivensoort krachtige, intense, witte wijnen met veel kleur gemaakt. Verder wordt de Vermentino ook in het zuiden van Frankrijk aangeplant.

In de smaak en geur veel rijp fruit, noten, en hij is enigszins kruidig, ook ruikt hij naar mediterrane kruiden, zoals salie en majoraan.

In zijn smaak herken je naast zachte citroentonen ook een aangename kruidigheid. De Vermentino moet jong gedronken worden, liefst bij verse vis. De beste wijnen van Vermentino kunnen vrij stevig zijn, met rijpere tonen en meer bewaarpotentieel.

Je vindt hem in verscheidene Italiaanse wijnregio's. De beste wijnen van Vermentino komen van het eiland Sardinië. Hier zou hij in de middeleeuwen door Spanjaarden naartoe zijn gebracht.

De Vermentino is daarnaast een van de belangrijkste witte druiven in het Italiaanse Ligurië en hij groeit ook in de Languedoc en in Roussillon. Hij schijnt waarschijnlijk familie te zijn van de Rolle-druif uit de Provence.

Verdicchio en Marche

Al honderden jaren wordt de Verdicchio-druif verbouwd in de heuvels van Ancona. Van hieruit heeft het ras zich verspreid naar andere delen van centraal-Italië. De naam Verdicchio is, zoals zoveel druivensoorten, gebaseerd op het Italiaanse woord 'verde' (groen). De druif heeft dan ook een intens groene kleur als ze geoogst wordt. Wordt de druif vroeg geplukt dan neigt de smaak naar appelgroen, terwijl wanneer de druif later wordt geplukt de smaak meer honingachtig en boterig wordt.

Wanneer de Verdicchio onder de juiste omstandigheden wordt geteeld en wordt geproduceerd tot wijn, kan het een wijn worden die langere tijd kan blijven liggen. Verdicchio gedijt het beste in een goed gedraineerde grond met zand en kalksteen. De wijnen die van deze druif gemaakt worden zijn veelzijdig van aperitief tot sprankelend en uitstekende begeleiders bij visgerechten.

Verdicchio Dei Castelli di Jesi Classico is een heerlijke wijn in de zo typische 'Etruskische' kruikvormige fles en is gemaakt van Verdicchio-druiven uit de streek Marche. De Verdicchio-wijn is lichtjes groengeel van kleur en heeft een delicaat bouquet. Een wijn met de geur van appel en peer. Een frisse, zuivere wijn met mooie zuren. Een aangenaam prikkeltje in de smaak.

Ongetwijfeld de bekendste DOC uit de Marche is dus deze witte Verdicchio dei Castelli di Jesi. Al sinds de vijftiende eeuw wordt de Verdicchio in deze regio verbouwd. Tegenwoordig onderscheiden we de Verdicchio dei Castelli di Jesi DOC, verbouwd op de heuvels ten westen van het dorpje Jesi en de Verdicchio di Matelica DOC die een stuk zuidelijker en nog meer landinwaarts geproduceerd wordt. Door de kalkrijke kleibodem lenen beide gebieden zich uitstekend voor de productie van witte wijn. Karakteristiek voor deze wijnen is de bleekgele kleur met groene reflecties, het delicate bouquet met tonen van appel en perzik en de uitgebalanceerde en droge smaak, met een klein bittertje in de afdronk. De wijn behoort tot de beste witte wijnen van Italië en wordt door sommigen zelfs gezien als Italië's beste begeleider van visgerechten.

Jarenlang leken deze wijnen voorbestemd om gedronken te worden door de lokale bevolking en de toeristen aan de Adriatische kust. Maar inmiddels is ook in deze regio, zoals in zoveel Italiaanse wijnstreken, een kwaliteitsslag gemaakt.

De langgerekte regio langs de Adriatische kust is vooral bekend vanwege deze witte wijn, maar uiteraard is er meer; in de Marche heeft gelukkig nog niet het virus van de internationale variëteiten toegeslagen, het grootste gedeelte van de druiven is nog inheems.

À Votre Santé

Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Protos Verdejo, Rueda

Druivensoort: **Verdejo**
Streek: **Rueda, Spanje**
Kleur: **Helder witgeel**
Geur: **Stuivende groene appel, basilicum**
Smaak: **Groene vruchten, frisse tuinkruiden, limoen**

Rueda is het wijngebied in Spanje dat ligt tussen de steden Valladolid en Madrid en geeft misschien wel de meest frisse witte wijnen van Spanje.

Wat een smaken of kunnen we beter eerst over de geur beginnen, de wijn ruikt namelijk onmiskenbaar naar groene vruchten zoals Granny Smith-appelen en limoen maar ook duidelijk basilicum en peterselie in de neus, Wow.

Dan de smaken, een explosie van fruit, groene smaken, veel diepgang door het samenspel van fruittonen en groene kruidentonen samengebracht door levendige zuren die zich in de mond maar blijven ontwikkelen.

Als u nog niet eerder een Verdejo-wijn heeft gedronken, wordt dit de hoogste tijd.

Deze Protos Verdejo uit Rueda gaat u verrassen bij het volgende gerecht.

Gestoomde kabeljauw met een knapperig kruidenkorstje van dille, peterselie, bieslook en basilicum. Daarbij een lichte roomsaus verrijkt met groene peper en limoen.

Succes verzekerd.

Santé!

Erik van Kampen, sommelier.

Licores Maduro

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Food for thought.

Ovenschotel maken met kinderen is waar avontuur

Een ovenschotel met kinderen maken zal een waar avontuur zijn. Veel handelingen, veel kooktechnieken zijn er nodig om 1 ovenschotel te maken. Maar juist dát is het aantrekkelijke van het gerecht van deze aflevering. Samen creëren en leren.

Tekst: **Miriam de Windt**

De analyse werd gemaakt met gemalen kalkoenvlees. Hoge percentages DAH van alle voedingsstoffen, zowel voor volwassenen als voor kids. Mooi meegenomen voor de goede voedingsstoffen als vezels, kalk, ijzer, de vitamines A, B1, B2 en C. Deze worden voornamelijk geleverd door de aardappelen, warmoes, bakbanaan en rode paprika.
Voor volwassenen zijn de hoeveelheden eiwitten, vetten, verzadigde vetten, cholesterol en natrium (zout) aan de hoge kant. De gemalen kalkoen is hierbij de boosdoener. De kalkoen en sojasaus zijn ook verantwoordelijk voor het hoge natriumgehalte. 30 Procent van het DAH voor zout in uw warme maaltijd is hoog, gezien het feit dat broodmaaltijden ook veel zout bevatten. We eten veelal 2 maal per dag brood, dus u kunt dan heel snel teveel zout binnen krijgen.

Minder vlees en vooral ook mager vlees is de oplossing. U kunt aan uw slager vragen of hij kalkoenborstfilet zonder het vel voor u kan malen. Of indien u een foodprocessor thuis hebt, kunt u zelf kalkoengehakt maken van mager kalkoenvlees. Misschien ook een idee voor runder- cq biefgehakt. Weet u tenminste wát u maalt. Door minder vlees én mager vlees te gebruiken voor dit recept, mindert u de eiwitten, de vetten en het cholesterol.

Al met al, een lekker en voedzaam gerecht dat u samen met uw kinderen van tevoren kunt maken. Zelfs een dag of twee dagen van tevoren. Handig om het gemakkelijk te hebben in het weekend of tijdens vakantiedagen.

Kooktechnieken leren

Behalve nieuwe voedingsmiddelen, andere smaken, gewend raken aan het eten van verschillende soorten groente en andere gezonde voedingsmiddelen, kan samen koken met uw kinderen ook een ander doel hebben. Dit is het aanleren van verschillende kooktechnieken. En het maken van een ovenschotel is bij uitstek geschikt hiervoor.

Een ovenschotel bestaat meestal uit diverse 'losse' gerechten of voedingsmiddelen, bij elkaar gehouden door een 'bindmiddel' (kaas, eieren, sausje). Deze ovenschotel is hier een goed voorbeeld van. Ui en paprika fruiten, roergehakt maken, aardappelen schillen en koken, groente schoonmaken en koken, puree of stamppot maken, bakbanaan bakken en tenslotte de ovenschotel monteren. Allemaal basistechnieken die uw kind later goed kan gebruiken. Roergehakt is een vleesgerecht dat gemakkelijk én goedkoop én geliefd is. Puree of stamppot idem dito. Indien uw kind in het buitenland gaat studeren, zullen deze basiskooktechnieken meer dan welkom zijn. Sommige handelingen om deze ovenschotel te maken zult u wel met grotere kinderen kunnen doen. Kleintjes kunnen nog niet snijden noch aan het fornuis om te bakken of te stampen.

Gezien de vele handelingen in dit recept, zal het niet hetzelfde zijn als wanneer u zelf even snel iets klaarmaakt. U zult wat meer tijd moeten nemen om de kinderen de technieken aan te leren. Het koken zal wat trager gaan en er zal meer troep zijn aan het eind. Hier ontkomt u helaas niet aan. Zie het als een uitdaging. U zult er ook van leren. Maar ik ben er zeker van dat u en uw kinderen trots zullen zijn en dat u allemaal zult smullen.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Voedingswaarde voor een 1-persoonsportie voor een volwassene (4 pers. per recept):

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	605 / 2541	30%
Natrium	594 mg	30%
Eiwitten	40 g	40%
Kalk	256 mg	37%
Vetten	14 g	21%
IJzer	7.5 mg	50%
Verzadigde vetten	4 g	20%
Vitamine A	1195 mcg	149%
Cholesterol	79 mg	29%
Vitamine B1	0.53 mg	53%
Koolhydraten	79 g	32%
Vitamine B2	0.51 mg	39%
Voedingsvezels	14 g	45%
Vitamine C	116 mg	166%

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Voedingswaarde voor een kinderportie (6 kids per recept):

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	403 /1693	20%
Natrium	396 mg	20%
Eiwitten	27 g	27%
Kalk	171 mg	24%
Vetten	9 g	12%
IJzer	5 mg	63%
Verzadigde vetten	2 g	10%
Vitamine A	796 mcg	114%
Cholesterol	53 mg	19%
Vitamine B1	0.36 mg	44%
Koolhydraten	53 g	19%
Vitamine B2	0.34 mg	34%
Voedingsvezels	9 g	30%
Vitamine C	78 mg	155%

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor gezonde kinderen van 7-10 jaar.

Kook mee met May.

Ingrediënten:
1 pond gemalen biefstuk, gemalen kalkoen of corned beef
2 à 3 eetlepels extra virgin olijfolie
1 grote ui, klein gesneden
3 tenen knoflook, klein gesneden
1 rode paprika, zaden en zaadlijsten verwijderd, klein gesneden
stukje promèntè, naar smaak, klein gesneden
1 theelepel zoete paprikapoeder
2 eetlepels shoyú
3 eetlepels Italiaanse tomatenpuree
zout en vers gemalen zwarte peper naar smaak
1 medium rijpe bakbanaan
2 pond aardappelen
snuf zout
beetje melk
2 bossen warmoes, nerven en stelen verwijderd
2 eetlepels vers gemalen Parmezaanse kaas

Bereidingswijze:
De olijfolie verhitten en de ui en knoflook bakken tot de ui glazig is.
Rode paprika en promèntè toevoegen. Bakken tot de paprika gaar is.
De gemalen biefstuk toevoegen. Bakken, steeds roeren.
Paprikapoeder, shoyú en tomatenpuree toevoegen.
Afmaken met zout en peper.
Als het vleesmengsel te droog wordt een beetje warm water toevoegen.
Het vlees nog 10 minuten op een klein pitje laten pruttelen.
De banaan schillen en in plakjes snijden. Plakjes aan beide zijden bruin bakken.
Aardappelen schillen en in water met een beetje zout gaar koken.
Afgieten, fijn stampen en met wat melk een stevige puree maken.
De warmoes net gaar stomen, klein snijden en door de puree mengen. Intussen oven tot 400 graden Fahrenheit voorverwarmen.
De helft van de aardappelpuree in een pyrex-schaal van 2 1/2 liter scheppen.
Met 1 eetlepel Parmezaanse kaas bestrooien.
De helft van de gemalen biefstuk op de puree scheppen.
De gebakken banaan op het vlees arrangeren.
Met de rest van de ingrediënten herhalen.
Eindigen met het vlees.
15 à 20 Minuten in de voorverwarmde oven heet laten worden.
Direct serveren.
Hoofdgerecht voor 4 personen.

Eet smakelijk,
May

Ontwikkeling van deugdzaamheid:

Ik sta in de tram in Amsterdam. Een vrouw stapt in met haar dochtertje van een jaar of vier. Ze plaatst haar kaart voor de pieper. Die piept rood. Haar tegoed is op. De vrouw loopt door. Op vriendelijke toon verzoekt de conducteur haar te komen betalen. De vrouw weigert. De conducteur insisteert. Er ontstaat ruzie en de tram blijft staan. De vrouw moet uitstappen. Onder luid protest stapt ze uit en zegt tegen haar dochtertje: steek je tong uit. Het dochtertje weet precies wat haar te doen staat. Ze draait zich om en steekt haar tong ostentatief uit naar de conducteur. De conducteur kijkt verbouwereerd. De passagiers ook. Sommige schudden hun hoofd. Sommige lachen. Ergens hoor ik iemand zeggen: "Het is niks tegenwoordig."

Tekst: **Brede Kristensen**

Inderdaad, dit lijkt op een opvoeding van niks. Geen beleefdheid, geen respect. De ontwikkeling van deugdzaamheid begint met de opvoeding. Daar wordt de basis gelegd. Basis? Dat duidt op iets dat vast ligt. Op een fundament. Ligt in onze cultuur niet alles los? Wie gelooft er nog in vastigheden?
'Liquid modernity', zo typeerde de Poolse socioloog Zygmunt Bauman raak (zie Z. Bauman en L. Donskis, Moral Blindness, The Loss of Sensitivity in Liquid Modernity, 2013). Alles is vloeibaar geworden. Identiteiten verkeren in een staat van wording, verwarring of afbraak. Het hart van onze hyperactieve samenleving met zijn dunvloeibare modernistische cultuur draagt 'onzekerheid' en 'onveiligheid' als kenmerken. Iedereen moet zelf maar zien te overleven. De realiteit daagt uit tot een 'strijd om survival of the fittest'. Wie erin slaagt goed te overleven, kan denken aan geld, macht en zich gunstig van medemensen onderscheiden, zoiets als roem. De rest wordt als idealisme gezien. Bauman constateert veel 'moral blindness', ongevoeligheid voor morele uitdagingen, resulterend in onvermogen om verantwoordelijkheid te nemen en die uitdagingen aan te gaan. Wie zich ergens uit weet te lullen, geeft blijk van overlevingszin. Hij noemt dat de ultieme vorm van verdoving. Rationele verdoving die bovendien verslavend werkt.
Wie zijn verantwoordelijkheid serieus neemt, loopt in 'liquid modernity' het risico als een loser te worden gezien. De wereld is dus aardig aan het draaien. Straks staat die helemaal op zijn kop.
In deze aflevering aandacht voor de meest oppervlakkige en meest basale van alle deugden: beleefdheid en respect. Vraag is of vloeibare moderniteit te combineren is met deze beide? Beleefdheid ja. Want beleefdheid is ambigu, even ambigu als moderniteit het is. Door en door dubbelzinnig. Soms een deugd, soms een ondeugd. Waarom? Beleefdheid is ontwapenend. Een handdruk, een glimlach, een paar vriendelijke woorden, een antwoord op een vraag, sorry kunnen zeggen en je beurt afwachten zijn tekenen van goede wil. Het zijn eerste stappen op weg naar een open relatie, een functionele relatie, een persoonlijke relatie, maar het kunnen ook stappen zijn naar een puur instrumentele relatie. Of erger. Gangsters zijn vaak zeer beleefd, maar hun ontwapenende beleefdheid moet letterlijk worden verstaan. Leg je wapens neer en doe wat ik zeg of ik schiet je overhoop.
Politici kunnen ook innemend beleefd zijn. Handen worden breed lachend geschud en beloften vliegen als schone vlinders in het rond. Een dag later is er van de vlinders niets meer over. Behalve misschien wat eitjes. De burger neemt zijn toevlucht tot het krampachtig in stand houden van de herinnering aan de ontmoeting met die bijzondere man. Als beleefdheid louter een instrument in de omgang wordt, zonder ingebed te zijn in respect, is er iets mis. Geen uiting van respect, eerder een poging tot misleiding. Onecht dus. Verraderlijk en gevaarlijk. Maar beleefdheid kan ook positief werken. Het resultaat van een langzaam leerproces.
Als kind leren we hoe de omgeving tegemoet te treden: open, naïef, wantrouwend, hoogmoedig, uitdagend. Hopelijk leren we van onze opvoeders een houding van eerbied en respect aan te nemen. Praktisch en zichtbaar komt die houding tot uitdrukking in wat we 'beleefdheid' plegen te noemen. Door de ander beleefd te bejegenen, jagen we hem niet gelijk het harnas in, creëren we een open sfeer waarin we elkaar leren kennen en leren omgaan met elkaar. Daar horen ook elementaire omgangsvormen bij, niet omdat die nu per se zo goed zijn, maar omdat medemensen het niet leuk vinden als je in hun nabijheid rookt, boert of urineert.
Beleefdheid mag wel 'de geringste aller deugden' worden genoemd, maar is toch cruciaal. Omdat beleefdheid een stap is in de richting van een gezonde omgang met de omgeving. Het levert gevoel op voor wat er in de omgeving leeft en hoe daarop positief te reageren. Beleefdheid is zoiets als voorportaal. Een voorportaal voor manipulatie, dat kan ook, maar tevens een voorportaal voor respect.
De filosoof Kant noemde beleefdheid een oefening in deugdzaamheid. Kant bedoelde dat beleefdheid zelfdiscipline oproept, dat zelfdiscipline nodig is om zicht te krijgen op de morele wet in ons en dat moreel bewustzijn de ogen opent voor de morele uitdagingen in onze omgeving. Dat laatste wijst op de aanwezigheid van respect! Of sterker: is een uiting van respect. Zonder zelfdiscipline raken we letterlijk en figuurlijk vervuld van onszelf, zozeer vervuld dat we geen oog meer voor de omgeving hebben. De omgeving wordt onderdeel van ons eigen bestaan. Alsof alles en iedereen ons ter beschikking staat. Door onszelf 'in te houden' (en dat is het begin van zelfdiscipline, vond Kant) merken we dat onze omgeving het nooit helemaal kenbare 'andere' is dat een beroep op ons doet. Medemensen, dieren, planten, de hele natuur. 'Gaia', zo zeggen we tegenwoordig.

"Spreek de waarheid, verdraai de dingen niet"

Kant was, zo wordt vaak vergeten, net als Pascal, vervuld met ontzag voor de natuurlijke omgeving. Hij ontwikkelde een nogal droge plichtenethiek, maar in wezen ging hij uit van een bewonderenswaardige 'zijnsethiek'. Alles hangt ervan af hoe wij in de wereld staan, wie wij willen zijn, of we iemand willen zijn die uitsluitend voor zichzelf leeft, of voor en samen met onze omgeving.
2500 Jaar geleden constateerde de grote wijsgeer Confucius dat wanneer het mis gaat met respect, er veel andere dingen mis gaan. In het China van toen was het bestuur corrupt en zinvolle omgangsvormen waren ver te zoeken. Bijgevolg was er onzekerheid, ongelijkheid, onrecht, chaos, criminaliteit en gangsterterreur. Vandaar zijn gehamer op algemeen wederzijds respect en goede manieren. Bestuurders vonden dat irritant en wezen hem de deur. Als Confucius zoiets opmerkt, is het goed daaraan niet voorbij te gaan. Zijn tijd verschilde weinig van onze tijd.
Zeker, vandaag de dag omarmen we de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, met de erkenning van de 'inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreemdbare rechten van alle leden van de mensengemeenschap als grondslag voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld'. Op het gebied van wetgeving en beleid wordt meestal rekening met deze Verklaring gehouden, maar op het gebied van tussenmenselijke relaties is het hommeles. Iedereen lijkt respect te verlangen of te eisen,

Respect en beleefdheid

> “Geef eerlijke antwoorden op eerlijke vragen. Dat is het ultieme teken van respect”

maar het geven van respect kost moeite. Dat is cruciaal. Daar draait alles om. De psycholoog Erik Erikson stelde dat basisvertrouwen noodzakelijk is om in de loop van het leven de verschillende ontwikkelingsstadia succesvol te doorlopen. Krijg je als kind niet het gevoel welkom te zijn, dan is de kans groot dat je zelfvertrouwen labiel is en dat het moeilijk voor je is om medemensen vertrouwen te schenken. Zonder basisvertrouwen kruipen sommigen in een veilig hoekje of verdoven zichzelf met van alles en nog wat. Anderen kiezen voor de vlucht naar voren, met hulp van hyperactiviteit en bluftechnieken.
Het belang van dit pedagogische aspect in het denken over moraal en deugdzaamheid is onderschat. Confucius redeneerde: wankel zelfvertrouwen ondermijnt wederzijds vertrouwen. Zinvolle relaties komen moeizaam tot stand. Wantrouwen neemt de overhand. De samenleving werkt niet langer als samenleving. Het wordt zoiets als: ieder voor zich en iets zweverigs voor ons allen. Wat te doen? Confucius wees op familieverhoudingen. Zorg dat die gezond worden, zorg dat er binnen de familie respect is. En ook dat iedereen goed onderwijs ontvangt.
Waarom onderwijs? Confucius was van mening dat goed onderwijs nederig maakt (ook een deugd). Hoe meer je leert, hoe meer je beseft hoe weinig je weet. Het ontzag voor de omgeving wordt dus groter. Je gaat beseffen dat het erop aankomt een vertrouwensrelatie met de menselijke en natuurlijke omgeving te ontwikkelen. Confucius zei iets dat Erikson over het hoofd zag: ‘omgevingsvertrouwen’. Het is onmogelijk een basisvertrouwen te ontwikkelen zonder te hebben geleerd hoe met de omgeving om te gaan, mensen, dieren, natuur. Die twee gaan hand in hand.
Natuurlijk houden we onszelf vreselijk voor de gek om de omgeving als een verlengstuk van ons eigen bestaan te beschouwen. We merken dat die omgeving ons continu dwars zit, speldenprikken uitdeelt of ons gewoon te slim af is. John Fowles, auteur van enkele adembenemende romans, schreef een klein boek over de cruciale vraag: waarom snoeien we bomen? The Tree (1979). Waarom snoeien we mensen, dieren, landschappen? Zijn we niet tot een gebalanceerde en gezonde dialoog in staat?
Snoeizucht wijst op bestaansangst. De enige manier om die angst het hoofd te bieden, is het aanleren van respect. Dat zou prioriteit nummer 1 in de opvoeding moeten zijn. Aan de ene kant de boodschap: je bent welkom, je hebt talenten, je bent in staat je in deze leefomgeving te oriënteren en te handhaven. Basisvertrouwen. Aan de andere kant: treed je omgeving, de mensen en de natuur, met eerbied tegemoet, probeer te begrijpen, treed in contact en leer van de feedback die je ontvangt. Snoei niet alles weg.

Serieuze aanvaarding van het zo-zijn van mensen en dieren, resulteert in een juiste omgang. Neem nu de poes. De minst en de meest nuttige van alle huisdieren en planten. Waarom? Omdat hij respect afdwingt. Planten en dieren leggen zich neer bij respectloze behandeling. Ze kwijnen weg, worden ziek of grommen wat. De poes denkt er niet over het respectloze en gevoelloze gedrag van zijn baas over zich heen te laten gaan. Met een air van arrogante minachting keert hij zijn baas zonder mouwen de rug toe: ‘je bekijkt het maar!’ De boodschap is duidelijk. ‘Het oude Egypte geldt als een van de hoogst ontwikkelde beschavingen ooit.’ ‘Welnu’, zo schreef Midas Dekkers, ‘in Egypte werd de poes in ere gehouden’, daarmee het verband tussen beschaving en poezen suggererend. Wij mensen zijn te vaak als goedgelovige en onderdanige hondjes. We accepteren respectloos gedrag maar al te gemakkelijk, zonder iets ervan te zeggen, zodat niemand iets leert en er geen goede relaties ontstaan. En als het te gek wordt, gedragen we ons als wraakzuchtige olifanten en trappen de boel kapot.
In onze vloeibare wereld waarin niets vastligt, is het aanleren van respect belangrijker dan ooit. Kan je dit nu even praktisch en simpel formuleren?, zo wordt me weleens gevraagd. Oké. Drie dingen. Het eerste is luisteren. Leer luisteren, opmerken. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Bauman vond dat het met onze luistervaardigheden heel slecht gesteld is. Vandaar dat we ongevoelig zijn voor wat er in onze omgeving leeft, wat onze medemensen nodig hebben. Het tweede is: spreek de waarheid, verdraai de dingen niet, probeer een zo juist mogelijk beeld te geven (voor liefhebbers, hierover heeft Kant vooral geschreven). Het derde. Geef eerlijke antwoorden op eerlijke vragen. Dat is het ultieme teken van respect.

Letra

Uitdrukken in andere taal
Isabelle de Courtivron stelde een opvallend en actueel boek samen, over hoe het is jezelf in een andere taal uit te drukken. Wat gebeurt er met je? ‘Lives in Translation: Bilingual writers on Identity and Creativity’. Historisch gezien is het proces geleidelijk verlopen.
Het begon met Joseph Conrad (1857-1924), de Pool die door de zeevaart bekend was geworden met Engeland en de Engelse taal, die zich vestigde in Engeland en zijn beroemde romans in het Engels schreef. Niet zijn moedertaal. Zijn tweede taal. Er volgden meer. Levens vertaalden zich ook in andere talen. Nationalistische patriotten hielden het voor onmogelijk en onwenselijk. Ons nest vervuilen. Hoe durft die buitenstaander!
Cultureel antropologe Mary Douglas bouwde er een hele theorie op. In ‘Reinheid en Gevaar’ (1966) analyseert zij hoe angst voor het onbekende ons verlangen naar puurheid voedt. Sluit deuren en ramen. Laat geen vuil binnenkomen. Hijs de vlag. Maar de wereld is open en het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Nieuwsgierigheid wint het van vrees. In weerwil van onze moderne nationalistische neigingen besloten we een eeuw geleden schoorvoetend kennis te maken met andere culturen door het lezen van vertaalde romans.
Deze jaren trekt de ene auteur na de andere de stoute schoenen aan en schrijft brutaalweg in de taal die zijn moedertaal niet is. In Nederland moeten we wennen aan het Nederlands van Kader Abdolah. Hoe verfrissend! De Engelstalige wereld wordt met een vloedgolf geconfronteerd. “Immigration, technology, postcolonialism and globalization... powerful forces that have dissolved borders and increased cross-cultural mobility”, schrijft De Courtivron. Ze is ervan overtuigd dat het voor de lezers een verrijking is en voor de auteurs zelf als olie op het vuur van de creativiteit. Yiyun Li uit China schreef inmiddels haar derde roman in het Engels: Kinder than Solitude.
De Haïtiaanse Edwiges Danticat schreef Claire of the Sealight, haar zoveelste in het Engels. Ellen Litman uit Rusland kwam met een verrassend debuut Mannequin Girl. En Francesca Marciano, nog altijd woonachtig in Italië, publiceerde een bundel verhalen ‘The other Language’ over een meisje Emma dat op grappige wijze de wereld van het Engels ontdekt. Om slechts enkele vrouwelijke auteurs te noemen.
Li merkt op: ‘as a native speaker things are automatic, but for me, every time I say or write something I have to go back and ask: is this what I want to say?’ Marciano en Danticat zeggen beiden dat ze zich in die nieuwe taal vrijer voelen om zich te uiten. Zonder erg erin te hebben word je in je eigen taal in allerlei keurslijfjes geduwd. Dit behoor je zus te zeggen en dat zo. Je hebt niet in de gaten dat dergelijke automatismen de gedachtestroom een specifieke richting geven, waardoor je blikveld wordt verengd en je creativiteit beknot.
“All interesting literature is born in that moment when you are not sure if you are in one place with one culture.” Existentiële onzekerheid ‘is a very literary, poetic situation’, beseft Yoko Tawada, een Japanse die voor de verandering nu eens niet in het Engels maar in het Duits schrijft. Jezelf vertalen is zoiets als je bewustzijn verruimen.

zaterdag 31 mei 2014 ÑAPA 11

‘Kanker raakt ons allemaal’

Bob Pinedo neemt in Chicago prestigieuze prijs in ontvangst

Emeritus hoogleraar dr. prof. Bob Pinedo zal vandaag in Chicago een prestigieuze erkenning in ontvangst nemen: de David A. Karnofsky Award. Hij krijgt de prijs van de American Society of Clinical Oncology (ASCO) die dit jaar vijftig jaar bestaat. De onderscheiding die de nu 70-jarige onderzoeker ontvangt, volgt op belangrijke ontdekkingen binnen de biologie van kanker en de werking van geneesmiddelen in de patiënt. Pinedo zelf had niet meer verwacht nog een onderscheiding toe te kunnen voegen aan de indrukwekkende lijst van erkenningen waarmee zijn werk al geëerd is.

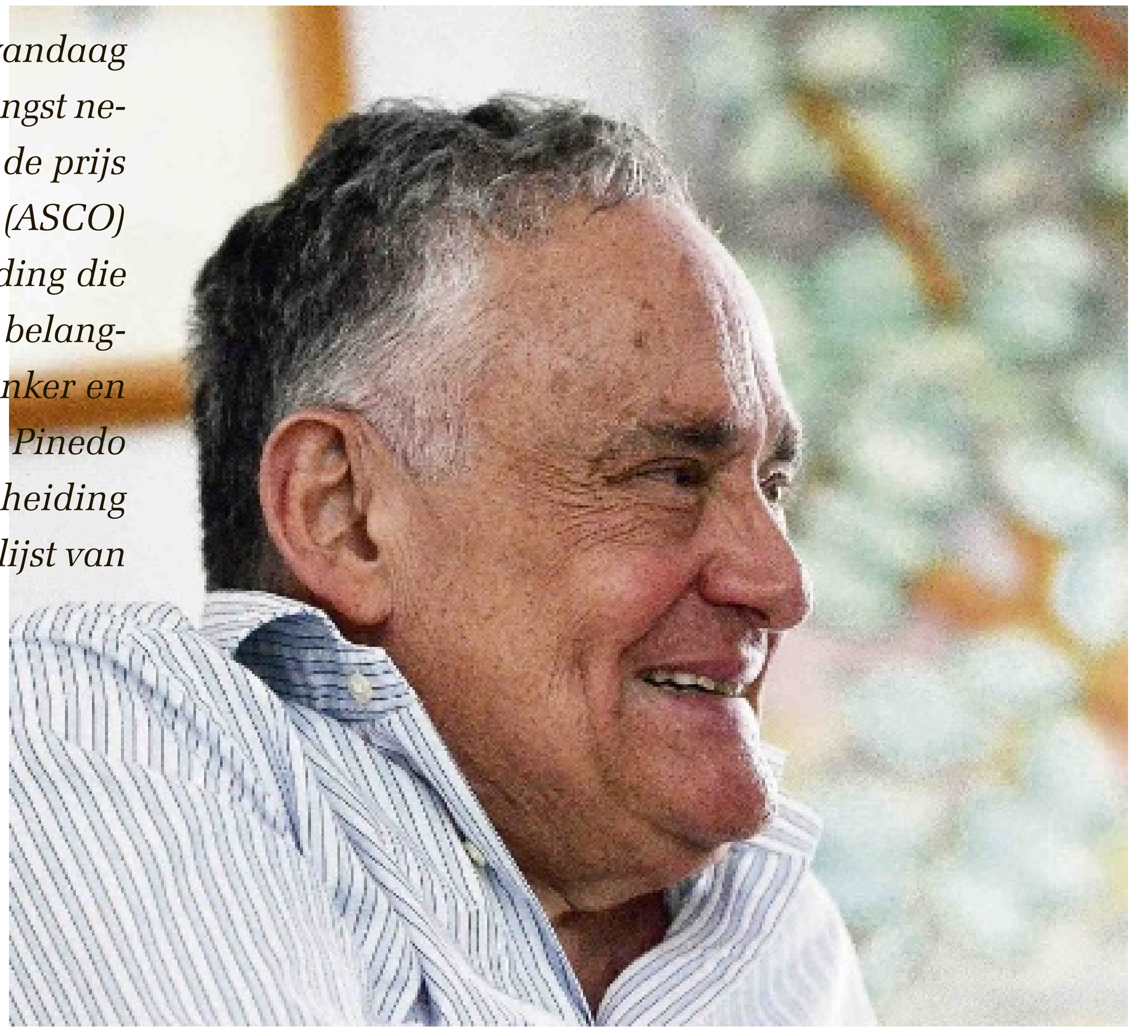

Tekst: **Elodie Voorbraak** Foto’s: **Ken Wong**

Op Curaçao collecteert deze maand het Prinses Wilhelmina-fonds, de stichting Prevenshon is begonnen met haar bevolkingsonderzoek naar baarmoederhalskanker, waarover vorige week in de Ñapa een uitgebreid verhaal stond, en in de wijken zal deze dagen het toneelstuk ‘Na Pechu’ worden opgevoerd dat gaat over borstkanker. Daarbovenop wordt de Curaçaoënaar Bob Pinedo onderscheiden voor zijn onderzoek naar kanker. Het is een mooi moment om hem op te zoeken en een interview te doen.

Wanneer ik in Pinedo’s werkkamer in zijn huis op Curaçao binnengelaten wordt, is de dokter bezig met de voorbereidingen van zijn lezing die hij zal houden bij de opening van het jaarlijkse congres van ASCO. Dat is wat er van de ‘winnaar’ van de award wordt verwacht.

De belangrijkste boodschap die Pinedo op het congres aan vele collega’s wil overbrengen is het belang van translationeel onderzoek. Hierbij staat het helpen van een individuele patiënt centraal door met laboratoriumonderzoek te speuren naar een (remmende) remedie voor de aandoening. Zijn presentatie zet hij kracht bij door de mens als uitgangspunt te nemen. Met hun toestemming of toestemming van hun familie zal hij zijn collega’s vandaag meenemen op de reis die hij aflegde met elk van deze patiënten. Sommigen van die reizen zijn zelfs twintig jaar na het begin ervan nog niet voltooid. “We moeten blijven leren van onze patiënten. Er is nog zoveel te ontdekken. Kijk deze man. Hij had een carcinoom bij zijn neus. Dat is weggehaald en hij is ervoor behandeld volgens de daarvoor beschikbare en gebruikelijke protocollen. Maar het ging niet goed. In het lab ontdekte ik dat ik met het afdekken van een fout molecuul aan een van de genen in zijn systeem wel iets voor hem kon doen. Hij knapte op en reageerde goed op de behandeling.”

Pinedo laat een dia zien waarop de man te zien is tussen zijn familieleden. “Helaas moest de behandeling op een gegeven moment stoppen. Vanwege de protocolvoorschriften. Dat is ook iets wat ik te berde wil brengen: dat we moeten kunnen bijsturen op protocollen en voorschriften. Dat we soms misschien zelfs over de vastgestelde grenzen heen moeten kunnen stappen. In het belang van de patiënt maar ook in het belang van wat we van die patiënt kunnen leren. En weet u wat het geval is... de man had helemaal geen carcinoom (tumor). Het was een melanoom. Een slechte moedervlek. Dat ontdekte ik later. Na zijn dood bij het onderzoeken van zijn weefsel. Die informatie is natuurlijk ook van belang voor zijn familie. Melanomen kunnen namelijk erfelijk zijn.”

Leren van je patiënt

Goed kijken naar de patiënt kan volgens Pinedo alleen maar leiden tot betere diagnoses. “Niet alleen naar de biologie van die mens maar ook naar de gewoontes. Alles is informatie. Iets heel kleins kan een oplossing van de puzzel betekenen.” Betere diagnoses kan je vaststellen in een goed samenspel tussen het bed en het lab. Het gaat erom om op moleculair niveau beter te begrijpen wat er in de cellen van de patiënt gebeurt. En daarbij moet alles bij het onderzoek betrokken worden. Het bloed, het weefsel, wat het lichaam aanmaakt aan slijm en vloeistoffen. Wat een tumor aanmaakt. En wat je leert van je patiënt. Alles moet meedoen. En hopelijk kunnen we dan komen tot een meer persoonsgerichte uitoefening van ons vak waarbij het in een vroeg stadium ontdekken van het probleem ook tot een eerdere oplossing kan leiden.”

Kankerdetectie pil

In dat kader valt ook Pinedo’s werk met het MESA+ instituut voor Nanotechnologie van de Universiteit Twente.

Het project waaraan Pinedo werkt en dat hij ook vandaag zal presenteren is een kankerdetectie pil. De pil is ‘uitgerust’ met nanotechnologie die informatie van het lichaam kan lezen en die die informatie doorgeeft op een mobiele telefoon. “De pil maakt een reis door het lichaam en ‘pakt’ signalen op die het lichaam afgeeft. Bepaalde stoffen zijn een indicator dat er iets aan de hand is. Wanneer de pil dat registreert wordt die informatie meteen doorgegeven. ‘Get a PET-scan’ kan een bericht zijn. Dat is dan een vervolgstap om te ontdekken waar de onregelmatigheid precies zit. Zo kan je er heel vroeg ‘bij zijn’.”

Seksueel gedrag

Behalve wat uit het lichaam te halen is aan medisch-biologische informatie is het ook van belang om naar de gewoonten of gedragingen van mensen te kijken. Een belangrijk voorbeeld vindt Pinedo in het HPV-virus dat baarmoederhalskanker veroorzaakt. Maar in toenemende mate ook keelkanker, mondkanker en anuskanker. Het Humaan Papillomavirus komt voor in vele verschillende soorten en is uiterst besmettelijk. “Het is een seksueel overdraagbaar virus waarvan er in die soort een paar zijn die uiteindelijk tot kanker kunnen leiden. Wanneer je er lang mee in aanraking bent geweest kan dat. Maar dat kan jaren duren voordat er iets gebeurt. Echter, wanneer eenmaal vastgesteld is dat het virus er is moet je je door een dokter in de gaten laten houden. Wat mij opgevallen is, is dat de kankersoorten die eruit ontstaan toenemen. Die hebben, vermoed ik, alles te maken met ons veranderd seksueel gedrag.”

Pinedo laat weten dit onderdeel graag aan zijn onderzoek toe te willen voegen. “Mensen zijn niet meer zo preuts als vroeger. Er worden in bed nu ook andere handelingen verricht. Het zou goed zijn om te ontdekken wat daar precies aan veranderd is en hoe. Onderzoek is eerst alles insluiten en dan uitsluiten.”

Volgens Pinedo zou er behalve bijvoorbeeld het baarmoederhalskankeronderzoek dat de sichting Prevenshon uitvoert ook een gesprek op gang moeten komen met mensen over seks. “Het kan twintig jaar duren voordat het virus in kanker wordt omgezet. Het zou heel goed zijn wanneer mensen over hun seksuele gewoontes kunnen vertellen. Dat is informatie die onderzoek ten goede komt. Want dat er wat veranderd is, zie ik aan de toename van de gevallen van mond- en keelkanker en anuskanker.”

Plannen

Pinedo is inmiddels 70 en over de vraag wat hij nog wil bereiken, moet hij even nadenken. “Het krijgen van deze award is heel bijzonder. Vooral ook omdat ik in dezelfde week dat ik hoorde dat ik de David Karnofsky zou krijgen, ook te horen kreeg dat een van mijn dochters eierstokkanker heeft.”

In de werkkamer van dokter Pinedo valt een stilte wanneer hij deze mededeling doet.

“Wist je dat nog niet.”

Pinedo laat de laatste dia van zijn presentatie zien. Het is een foto van zijn dochter in het ziekenhuis. Over haar heen gebogen in een intieme knuffel staat haar vader, Bob Pinedo. Niet haar dokter want hoewel hij de behandeling op de voet volgt en ook wordt geconsulteerd is hij niet de behandelend arts van zijn dochter. Andere specialisten behandelen haar.

“Uiterst bekwame artsen. Ik heb alle vertrouwen in hen. Ik kijk mee maar dat is het. In augustus gaat mijn andere dochter trouwen. Op Curaçao. Daar werken we naartoe en ik hoop dat we die bruiloft met z’n allen kunnen vieren. Dat zij ook goed genoeg is na de chemo en de andere behandelingen. Met haar toestemming heb ik deze dia toegevoegd aan mijn lezing. Om te laten zien dat we in ons vak met mensen bezig zijn. Kanker raakt ons allemaal. Zelfs een gelauwerd specialistisch onderzoeker.”

Over Bob Pinedo

Bob Pinedo is emeritus hoogleraar van het VU medisch centrum en de grondlegger van onder meer het VUmc Cancer Center Amsterdam (CCA). Daarnaast is hij verbonden aan het MESA+ instituut voor Nanotechnologie van de Universiteit Twente, waar hij samen met prof. Albert van den Berg onderzoek naar vroegdiagnostiek voor kanker doet.

Pinedo heeft kankeronderzoek in Nederland en daarbuiten op de kaart gezet. Toen hij eind jaren zeventig zijn loopbaan begon, was de aandacht voor kanker beperkt tot de twee kankerinstituten.

Inmiddels is mede door zijn toedoen een aantal vormen van kanker een chronische, met medicijnen te behandelen ziekte geworden.

Pinedo krijgt veel lof voor ‘zijn aanpak om nieuwe concepten snel uit te testen in de vroegklinische trials met kleine groepen patiënten. Ook heeft hij cruciale ontdekkingen gedaan over de biologie van kanker en de werking van geneesmiddelen in de patiënt, maar ook over de resistentie die optreedt’. Voor Curaçao heeft Pinedo de stichting Prevenshon opgericht die momenteel bezig is met het grootste wetenschappelijk onderzoek naar baarmoederhalskanker en het HPV-genotype in het Caribisch gebied.

Pinedo heeft verder meer dan 600 wetenschappelijke publicaties over kanker op zijn naam staan en ontving eerder al de dr. Josef Steiner Award en de NWO-Spinozapremie.

Pinedo is getrouwd en heeft een zoon en vier dochters.

David A. Karnofsky Memorial Award

David A. Karnofsky (1914-1969) was een Amerikaanse klinisch oncoloog. In 1940, toen hij verbonden was aan het Colis P. Huntington Memorial Laboratory voor Kanker Onderzoek van Harvard begon hij met klinisch onderzoek naar kanker. Deze ingeslagen weg bleef hij zijn hele carrière volgen. Karnofsky was een internationaal erkende specialist in chemotherapie en werkte samen met de afdeling Experimentele Chemotherapy van het Sloan-Kettering Institute voor kankeronderzoek. Toen Karnofsky in 1969 stierf aan longkanker bracht een groep van zijn vrienden een fonds samen om jaarlijks een lezing te kunnen houden bij de American Society of Clinical Oncology (ASCO). ASCO reikt de David A. Karnofsky Memorial Award sinds 1970 elk jaar uit aan een oncoloog die een onmisbare bijdrage heeft geleverd aan het onderzoek naar kanker, de diagnose of de behandeling. Aan de award is een lezing verbonden tijdens het jaarlijkse congres van ASCO. Pinedo zal deze lezing vandaag geven bij de opening van het congres.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

Horizontaal:
2. Evenzeer; 6. projectiel; 12. voornamelijk; 15. korte roeispaan; 17. boom; 18. melkgerecht; 20. petroleumether; 21. waterdoorlatend; 22. oprolbare duimstok; 25. voorzetsel; 26. rol voor een acteur; 29. houtsoort; 30. afloop; 33. bijbels figuur; 35. ontzag; 37. tehuis (Eng.); 39. wiel; 40. klein kind; 42. achttiende-eeuwse japon; 43. stelling; 45. netto; 46. geestdrift; 48. foedraal; 50. twintigjarige; 51. liefdesavontuur; 52. streektaal.

Verticaal:
1. Wisselborgtocht; 2. kwijt; 3. zwaardwalvis; 4. vragend vnw.; 5. oude lengtemaat; 7. persbureau; 8. onderafdeling van een gebied; 9. edelgrootachtbaar; 10. soort stof; 11. instemming; 13. gehoororganen; 14. vrouw; 16. koraaleiland; 18. vergieten; 19. plaats op Sicilië; 23. schande; 24. dor (Fr.); 26. ten langen laatste; 27. Leger des Heils; 28. pelsdiertje; 29. waterzucht; 31. rode verfstof; 32. gebrek; 34. uitroep van afkeer; 36. voertuig; 38. moeder; 40. melodie; 41. nat rijstveld; 44. bevel; 47. troefkaart; 49. in casu; 50. symbool titanium.

1	■	2	3	4	5		■	6	7	8	9	10	■	11
12	13					■	14	■	15				16	
17					■	18		19	■	20				
21			■	22	23				24		■	25		
■		■	26								27	■		■
28	■	29					■	30				31	■	32
33	34			■	35		36			■	37		38	
39			■	40						41	■	42		
43			44		■	45			■	46	47			
	■	48			49	■		■	50				■	
51							■	52						

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Nora Mathilda
Seroe Biento 13-Q
Aruba

Franklin Alberg
Kaya Seri Kalki 19
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

ZWEEDSE PUZZEL

bang / gierigaard		stad in Frankrijk / bloeiwijze		plant		deel van de week		Zwitserse schilder / palmsoort		Zwitsers kanton / dunne kleilaag	
				successnummer / beddengoed							
keukengerei / Aziaat						jute / persoonlijk vnw. (Fr.)					
							zelfkant / ik (Lat.)				klamp
jong dier		geraamte / persoonlijk vnw.							voorzetsel / meterton		
			vogelproduct			grote garnaal					
aardigheid					peen						

CRYPTOGRAM

					1	2		3
4		5		6	■		■	
	■		■		■		■	
	■	7						
8			■		■	■	■	
	■	■	■			9		
10		11						
	■		■	■	■			
12								

Horizontaal:
1. Wordt veranderd om de eetlust te stimuleren (4); **4.** Ex–premier van Israël aan de start (5); **7.** Voor een relatie moet je wat doen met je tengels! (7); **8.** Ziekelijke meevaller (3); **9.** Betekenis van trek (3); **10.** Geen nieuwe mensen? (7); **12.** Als vakman is hij niet te vertrouwen (7).

Verticaal:
2. Knaap in een Engels boek (4); **3.** Hiervan gaat men onderuit (6); **4.** Zijde van de gevangenis? (8); **5.** Water in de auto (4); **6.** Vocht met vis bij de geboorte (6); **9.** Wat kan u de laatste Europeaan schelen? (4); **11.** Zij wordt treurig als moeder erachter komt (3).

WOORDZOEKER

I	N	H	U	L	D	I	G	E	N	Q	M	G
L	G	O	I	E	A	K	R	A	I	U	B	N
E	D	H	D	K	R	N	M	N	T	I	U	I
P	C	E	P	E	R	T	C	A	E	T	D	N
S	O	M	M	E	C	O	D	A	E	T	D	N
W	T	G	P	A	U	N	P	N	S	E	Y	E
U	O	R	T	R	I	L	O	S	S	T	S	S
O	L	N	A	G	O	I	V	P	L	R	E	E
H	O	N	E	A	R	E	O	R	E	A	A	R
C	T	B	N	A	T	T	F	E	U	N	T	P
S	A	L	M	I	I	K	H	K	F	C	S	E
R	E	B	U	S	R	C	I	E	O	E	H	N
I	S	A	M	E	N	W	O	N	E	N	E	T
K	O	E	R	S	P	A	A	R	D	G	IJ	I
B	R	A	N	D	S	L	A	N	G	R	O	N
O	R	E	I	S	B	U	R	E	A	U	S	E

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AANSPREKEN
BEGINDATUM
BRANDSLANG
BUDDYSEAT
CHEERS
CONTACTMAN
DESPOTISME
EGGEN
INCOURANT
INHULDIGEN
KIRSCH
KOERSPAARD
KROPSLA
LANCASTER
MARIONET
NIRWANA
NOPENS
OOGMERK
PEULVRUCHT
PRESENNING
PROEFKONIJN
QUITTE
REBUS
REISBUREAU
SALMI
SAMENWONEN
SCHIL
SCHOUWSPEL
SERPENTINE
SLEUF
SOMME
STRAATKIND
TRANCE
WOEDE

© Puzzelland/140531

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

4			5			8	2	
5		2			1			
		3		9			5	
1	3		2				8	
9				7		3		
	5		6	3			7	1
	4	9		2				
					7	4	6	8
6			3					7

HEAVY

		2					6	
						1		
		9		5				
	1				3		9	
							4	
9					2			8
7		4		6		5		
8		5			1			
					8	6		3

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

6	7	4	2	9	3	5	8	1
9	5	2	7	8	1	4	3	6
8	1	3	4	5	6	2	9	7
7	8	1	9	2	5	6	4	3
2	4	6	3	1	7	9	5	8
3	9	5	8	6	4	7	1	2
4	2	7	5	3	8	1	6	9
5	6	8	1	7	9	3	2	4
1	3	9	6	4	2	8	7	5

Heavy

7	3	8	9	4	5	6	1	2
1	5	6	8	2	7	9	3	4
4	9	2	6	1	3	7	8	5
9	2	5	1	7	8	3	4	6
3	1	7	4	6	2	5	9	8
6	8	4	3	5	9	2	7	1
8	6	3	2	9	1	4	5	7
5	4	9	7	8	6	1	2	3
2	7	1	5	3	4	8	6	9

Cryptogram:
Horizontaal: 1. Spijs; 4. begin; 7. latwerk; 8. bof; 9. zin; 10. oudelui; 12. draaier.
Verticaal: 2. Page; 3. sokken; 4. bakboord; 5. golf; 6. nataal; 9. zier; 11. dra.
Woordzoeker:
BEROUWEN

Zweedse puzzel

■	R	■	B	■	A	■	S	■	A	■	A
H	E	E	L	■	B	E	P	E	R	K	T
■	C	R	O	S	S	■	A	D	R	E	M
S	L	E	E	P	I	N	■	I	E	R	■
■	A	■	M	E	N	I	S	T	■	V	S
E	M	T	■	E	T	■	V	I	D	E	O
■	E	V	E	N	■	S	P	E	E	L	S

Prijspuzzel

M	■	K	L	I	N	G	■	E	I	L	A	T	■	E
O	R	E	A	D	E	■	G	■	R	I	G	I	D	E
R	O	S	T	I	■	P	O	P	■	N	A	M	E	N
S	O	P	■	O	B	E	L	I	S	K	■	P	A	S
■	S	■	J	O	E	L	F	E	E	S	T	■	L	■
P	■	L	O	T	T	O	■	T	R	E	I	L	■	Ÿ
E	S	A	U	■	O	T	T	E	R	■	K	I	T	S
N	A	V	■	S	N	O	E	I	E	N	■	B	I	L
S	K	A	A	T	■	N	U	T	■	A	R	E	N	A
E	■	B	L	O	W	■	T	■	S	T	A	R	■	N
E	C	O	T	A	K	S	■	S	T	O	K	O	U	D

afstand

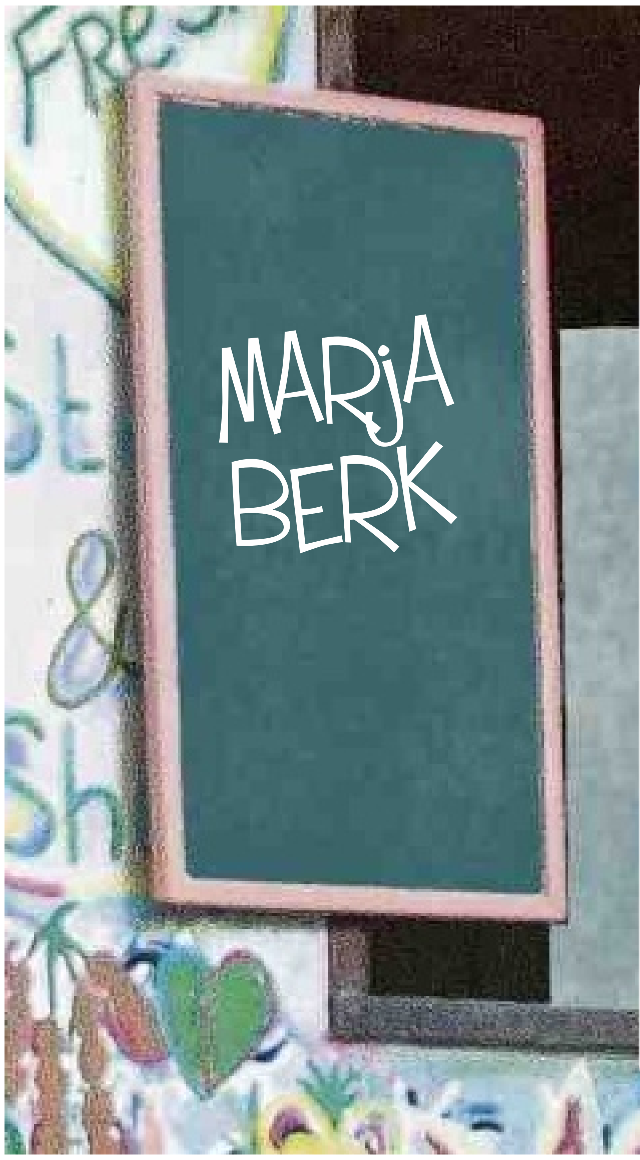

MARJA BERK

Vandaag is het een lome afterparty dag. De zaterdagavond was uitermate gezellig en hoe gezelliger het wordt, hoe meer een mens drinkt. Of was het andersom? Ik hang op de bank, mijn tablet ligt naast me. Die brengt ineens een riedeltje ten gehore en ter afleiding duik ik in een amusant gesprek met mijn dochter in het verre Nederland. “Moederrrrrrr, hoe gaat het?”, begint ze de conversatie. We kwebbelen en lachen wat af samen dankzij de hedendaagse techniek. Lekker ouderwetse uitdrukking, ook. Het typeert een beetje mijn slome stemming, denk ik. Dankzij diezelfde techniek kan ik live mijn kleinkinderen bekijken die er vervolgens met zijn drieën voor dat schermpje een zooitje van maken. De truc van de oudste is om zijn vinger op de camera te leggen, zodat ik enige tijd tegen een oranje beeld zit aan te kijken. Dat grapje wordt een paar keer herhaald, totdat hij het zat is en begint te zeuren om snoep. “Nee!”, hoor ik ferm aan de andere kant, “we gaan zo eten.” Maar zijn broertje, gealarmeerd door de roep om snoep, besluit fervent mee te jengelen. Er volgt een discussie met mijn dochter en op enig moment ben ik het zat. “Ruben!”, roep ik nijdig tegen het scherm, “luister naar je moeder!” Hij staart naar me terug en ik zie verbazing in zijn blauwe ogen. Wat? Nonna, je weet wel, die afvallige oma van achtduizend kilometer verderop, bemoeit zich met het snoepgevecht? Enfin, Nonna wint en Ruben druipt af, met in zijn kielzog broertjelief. De camera zwenkt en ik zie de bank met grote kussens. Onder één van die kussens ligt de jongste. Nog geen twee jaar maar haar broers hebben niets te vertellen. Ze duwt het kussen opzij, kijkt me aan en steekt een handje omhoog. “Nonnaaaaa!” Lieftallige Lauren heeft haar ‘ik luister lekker toch niet’ bui en dat is aan haar gezicht te zien. Lau knipoogt, maar is nog niet in staat dat met één oog te doen. Zowel mijn dochter en ik zijn gezegend met flinke bossen haar, arme Lau blijft daar een beetje bij achter. Het lijkt meer op vlas en als ze onder het kussen uitkruipt staat de vlas alle kanten op. Ze gaat op haar hoofd staan en een paar seconden lang ontwaar ik slechts een dikke luierkont. Het ‘nee’ ligt vandaag in haar mond bestorven en terwijl ze een rommeltje van de kussens maakt, komen haar broers weer binnen. “Mogen we dan nu wel een snoepje?” Het wordt weer een gekwetter van jewelste en tot een diepgaand gesprek met mijn eigen kind komt het niet meer. Dus ik zwijg. En ik kijk. En ik besef dat ik het met één kind redelijk gemakkelijk heb gehad. En ik besef me nog iets. Dat ik zo graag ‘mijn’ Ruben even bij zijn kin kon pakken, hem aankijk en zeg: “Je moeder heeft gezegd dat je geen snoep krijgt. Dus read my lips: nee.” Om hem vervolgens een dikke knuffel te geven. Ik mis het. Ik had een oma moeten zijn die om de hoek woont en waar mijn schatjes lekker naar toe kunnen fietsen als het ze uitkomt. En mij natuurlijk. Als ik mijn dochter vertel dat we uiteindelijk toch wel weer in Nederland zullen eindigen, reageert ze met: “Oh wat fijn! Dan kan ik eindelijk mijn kinderen eens bij je kwijt. Als ze achttien zijn...” We liggen in een deuk. Want humor laat zich niet leiden door afstand. Liefde ook niet, trouwens.

Huntu Kòrsou.

Helpende handen overzee (5)

Het is ons zeker niet ontgaan dat afgelopen november Willem Alexander en Máxima ons eiland bezochten. Dit was voor het echtpaar de eerste keer als koning en koningin dus er werd goed uitgepakt. Met een groots onthaal, veel muziek en dans werden zij verwelkomd. Dit was nog niet alles, want zij kregen ook een bijzonder cadeau aangeboden. Namelijk een cursus Papiaments.

Tekst: **Shakti-Aroena Lakhi**

Zoals het Platform Papiamentse Unie in haar brief aan de Rijksvoorlichtingsdienst aangaf: “Wij menen dat een zekere mate van beheersing en gebruik van deze taal het gezicht van de Nederlandse monarchie als zijnde voor alle Nederlanders - dus ook voor Arubanen, Bonaireanen, Curaçaoënaars en de relatief grote gemeenschap van Papiamentssprekenden in Nederland - zal verstevigen.”

Het platform bestaat uit vier stichtingen die elk in eigen land het Papiaments promoten. In Nederland doet Fundashon Splika dit, op Aruba Fundashon Lanta Papiamento, op Bonaire en Curaçao respectievelijk Fundashon Akademia Papiamentu en Fundashon Instituto Alsa Papiamentu. In dit artikel focus ik mij op Splika, omdat zij vanuit Nederland haar bijdrage levert aan een ‘better quality of life’ op Curaçao.

In 1990 is deze stichting opgericht met als hoofddoel, zoals zij op haar website aangeeft: ‘de mogelijkheid scheppen voor geïnteresseerden om in contact te komen of in contact te blijven met de Antilliaanse cultuur, in het bijzonder met het Papiamentu.’ Daarnaast zet Splika zich in voor de erkenning van het Papiamentu als officiële taal. Niet onbelangrijk als je beseft dat er aardig wat mensen in Nederland wonen die deze taal spreken.

Splika is de afkorting van Stimulá Papiamentu, Literatura i Informashon riba Kultura di Antianan abou. Oftewel, het stimuleren van de taal Papiamentu en Papiamentstalige literatuur en het geven van informatie over de cultuur van de Antilliaanse Benedenwinden (nu: Benedenwinds Caribisch Nederland of de ABC-eilanden). Dit doet zij door middel van het geven van Papiamentstalige cursussen voor beginners en gevorderden, het vertalen van teksten en het geven van lezingen. Begin vorig jaar is bijvoorbeeld in samenwerking met de organisatie Levende Talen een bijeenkomst georganiseerd over moedertaal en bescherming van het immaterieel erfgoed. De bezoekers kregen als opdracht om een persoonlijke lijst samen te stellen van Arubaanse en Bonaireaanse en/of Curaçaose gebruiken en tradities die opgenomen dienen te worden op de lijst van immaterieel erfgoed en zodoende bescherming nodig hebben. Zo werden ‘bon nochi’, yu di Kòrsou, kima momo en zelfs ‘un brasa’ genoemd op deze inventarisatielijst.

Ik weet niet of Willem Alexander in is gegaan op de uitnodiging van Platform Papiamentse Unie. Wat ik wel weet is dat Splika met haar activiteiten ons leert dat wij trots mogen zijn op onze taal, tradities en gebruiken. Zij laat ons zien wie wij zijn en waar wij vandaan komen. Erkenning van wie wij zijn door onszelf en door anderen daarbuiten. In mijn ogen is dit het zaadje dat de basis is voor het creëren van Dushi Kòrsou.

Meer informatie: www.splika.nl

Huntu Kòrsou

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een ‘better quality of life’ op Curaçao. Meer lezen over dit initiatief: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou .

Kritiek op Landsverordening

De Ñapa publiceerde vorige week een informatief artikel over de nieuwe Onroerende Zaak Belasting 2014 (OZB), die in de plaats is gekomen van de Grondbelastingverordening van 1908. Het uitgangspunt van de wet is dat iedereen die volgens het Kadaster eigenaar is van een perceel grond in Curaçao al of niet met een huis daarover belasting moet betalen. Ook huurders van huurgrond, waarop een huis staat, moeten OZB betalen. Deze huurgrond moet dan wel eigendom van het Land Curaçao zijn. Kortom: de wet wil dat iedereen die een huis heeft in Curaçao OZB betaalt.

Tekst: **Judice Ledeboer** Foto: **Ken Wong**

Notariële juristen Klazien van Zwieten en Gerard Roos.

De nieuwe Landsverordening roept na bestudering toch veel vragen op. Mr. Klazien van Zwieten en mr. Gerard Roos, notariële juristen en gespecialiseerd op het gebied van erfrecht, afwikkeling van nalatenschappen en onroerend goed, hebben deze nieuwe wet kritisch bekeken.

1. Huurgrond

De juristen vinden de wet zoals die nu is aangenomen een vorm van discriminatie hebben. “Neem nou de opstallen op huurgrond. Alleen huurders van huurgrond (waarop een huis staat) krijgen een aanslag onroerende zaak belasting, indien de grond eigendom van het Land Curaçao is. Behalve huurgrond, die eigendom van Curaçao is, zijn er ook nog veel terreinen die in huur zijn uitgegeven door particulieren. Huurders op deze grond (met een huis) worden niet aangeslagen voor de OZB en betalen dus niets.”

Het Gouvernement heeft de laatste 100 jaar veel grond in huur uitgegeven, omdat de grond meestal te duur was voor de huurder om te kopen. De huurder kreeg het recht om een huis op deze huurgrond te bouwen. De huurders kregen een huurboekje, lokaal beter bekend als ‘buki di hür’. In de praktijk blijkt dat er nog veel huurgrond op naam staat van een al jaren geleden overleden (bet)overgrootvader, oud-oom, oud-tante of onbekende persoon. Het is niet onwaarschijnlijk dat een (achterklein)kind of een vreemde thans in het huis woont van de oorspronkelijke huurder. Wie weet heeft dit kind of deze vreemde ook nog het huis grondig verbouwd, geven de juristen aan.

Meestal heeft een wijziging van de naam in het huurboekje na het overlijden van de huurder niet plaatsgevonden, omdat de nieuwe huurder dan meer huur moest gaan betalen. De huurder, die de wet bedoelt, leeft meestal niet meer en de vraag komt dan op: ‘Wie is de belastingplichtige? Wie krijgt de aanslag?’ Het belastingkantoor zegt weliswaar: wij leggen de aanslag bij een erfgenaam op. Maar in veel gevallen is de erfgenaam niet bekend. En als er wel een bekende erfgenaam is, behoeft hij niet in het huis op de huurgrond te wonen. Volgens de OZB is hij echter wel aansprakelijk voor de belasting. Een onbegrijpelijke regeling, vinden Van Zwieten en Roos.

Deze bepaling in de wet had volgens hen alleen kunnen worden ingevoerd als Domeinen de tenaamstelling van huurgronden op orde zou hebben gehad. Er kunnen nu aanslagen worden opgelegd aan personen, die helemaal niets met het huis op de huurgrond te maken hebben. Deze wettelijke bepaling zal niet alleen veel administratieve rompslomp bij de Belastingdienst teweeg brengen, maar ook veel boosheid bij particulieren, verwachten zij.

2. Onverdeelde boedelgronden

Zoals bekend zijn er in Curaçao veel gronden die behoren tot een onverdeelde boedel: de zogenaamde onverdeelde boedelgronden. Deze gronden staan bij het Kadaster in het Plantageregister nog op naam van personen die al meer dan 100 tot 200 jaar geleden zijn overleden. Op deze gronden staan veel huizen, gebouwd of verkregen door afstammelingen van de oorspronkelijke eigenaar, maar ook veel niet-familieleden wonen op deze terreinen, hetzij door koop van de woning, hetzij door zogenaamde wilde bouw.

Voorbeelden daarvan zijn Gato, St. Michiel Liber, Souax, Vetter en Mariposa. Gato is een gebied van circa 90 hectare groot, waarop tientallen huizen staan. Voor de onroerende zaak belasting zal de eigenaar worden belast, maar wie de huidige eigenaar is, is niet meer te achterhalen. Ook op St. Michiel Liber staan op 8 hectare grond vele huizen. De eigenaar van de grond, Tina Besje, is al 200 jaar dood. De nabestaanden zijn ook hier niet te vinden. “Wie is dan de eigenaar die belast kan worden volgens de nieuwe wet OZB?”, vraagt Van Zwieten. Ze legt verder uit dat er in Curaçao, behalve de huizenbezitters op huurgrond, twee groepen huizenbezitters zijn: degene die een huis of terrein in eigendom of erfpacht heeft en geregistreerd is bij het Kadaster én degene die een huis op een terrein heeft waarvan de grond weliswaar is geregistreerd bij het Kadaster, maar geen eigenaar heeft die nog leeft.

De Belastingdienst stelt dat de aanslag wordt gestuurd naar een persoon die toevallig staat ingeschreven op een adres op dat terrein of erger, toevallig op het betreffende terrein rondloopt als men op zoek is naar een geadresseerde. Zo’n aanslag kan rustig gezien worden als een ‘spookfactuur’, op naam van een willekeurige persoon met een willekeurige aanslag. Moet deze persoon dan de echte erfgenamen opsporen? . Volgens de wet is deze persoon ook nog eens aansprakelijk voor de betaling. Van Zwieten en Roos vinden dit een onbegrijpelijke redenering van de fiscus.

Ook voor deze onverdeelde boedelgronden geldt dat de wet eerst had kunnen worden ingevoerd als duidelijk is wie de eigenaar is van het huis op deze gronden. Deze gronden zouden op bijna dezelfde wijze behandeld moeten worden als huizen op huurgrond, vinden zij.

Het gevolg van deze nieuwe wet is dat de ene huizenbezitter in Curaçao wel belast wordt voor de OZB en de andere niet. De nieuwe wet is daarom discriminerend en oneerlijk, zeggen mr. Klazien van Zwieten en mr. Gerard Roos. “We wonen allen in Curaçao en dienen allen op gelijke wijze te worden behandeld”, zeggen ze.

OZB 2014

persoon met een willekeurige aanslag. Moet deze persoon dan de echte erfgenamen opsporen? . Volgens de wet is deze persoon ook nog eens aansprakelijk voor de betaling. Van Zwieten en Roos vinden dit een onbegrijpelijke redenering van de fiscus.

Ook voor deze onverdeelde boedelgronden geldt dat de wet eerst had kunnen worden ingevoerd als duidelijk is wie de eigenaar is van het huis op deze gronden. Deze gronden zouden op bijna dezelfde wijze behandeld moeten worden als huizen op huurgrond, vinden zij.
Het gevolg van deze nieuwe wet is dat de ene huizenbezitter in Curaçao wel belast wordt voor de OZB en de andere niet. De nieuwe wet is daarom discriminerend en oneerlijk, zeggen mr. Klazien van Zwieten en mr. Gerard Roos. "We wonen allen in Curaçao en dienen allen op gelijke wijze te worden behandeld", zeggen ze. Deze OZB is een wet die volgens hen min of meer 'uit de lucht' is gevallen en heel wat gedoe gaat geven voor huis- en grondeigenaren.

Veel huizen in Curaçao worden niet in de belastingheffing betrokken, omdat niet is na te gaan wie de eigenlijke belastingplichtige is. Het feit dat de overheid zijn grondzaken niet goed op orde heeft, heeft volgens hen dan ook tot gevolg dat de overheid veel inkomsten mis loopt. Van Zwieten: "Als iedereen OZB zou betalen, kan de hoogte van de OZB misschien worden verlaagd. Er zou ook nog gedacht kunnen worden aan een vrijstelling van bijvoorbeeld 50.000 gulden voor de meest arme huizenbezitters. Gezien de grootte van het eiland moeten de mensen solidair met elkaar zijn."
Van Zwieten en Roos zijn duidelijk. "Het parlement zou het niet moeten toestaan dat een gedeelte van de bevolking wel OZB betaalt en een ander gedeelte niet, omdat de overheid zijn grondzaken niet op orde heeft." Volgens hen is dit weer een reden voor het aanstellen van een minister van Grondzaken, zoals Van Zwieten in het verleden al eerder heeft voorgesteld. Door kritisch naar de nieuwe wet te kijken komt ook de volgende vraag op: "Wie betaalt de OZB voor al die onafgebouwde (verlaten) huizen en half in elkaar gestorte gebouwen?" En dan moet er niet alleen gedacht worden aan kleine kunukuhuizen, maar ook aan dure percelen grond.
Bovendien blijkt dat er in Curaçao meer dan 5.000 percelen grond en/of huizen zijn, die niet zijn geregistreerd. De fiscus moet dit ook nog uitzoeken. Hoe lang zal het duren voordat deze bewoners hun aanslag krijgen?, vragen de notariële juristen zich hardop af.

3. Waardebepaling

Over de wijze van het bepalen van de hoogte van de aanslag hebben de beide notariële juristen ook een aantal kritische opmerkingen. Volgens de wet moet van ieder huis in Curaçao de waarde worden bepaald door een deskundige, zodat de hoogte van de OZB-aanslag kan worden vastgesteld. Als een wet per 1 januari 2014 van kracht wordt, mag men ervan uitgaan dat de Belastingdienst zijn huiswerk heeft gedaan en alle grond- en huiseigenaren kort na die datum weten welke waarde de komende vijf jaar aan hun eigendom wordt gegeven. Echter, er is nog geen huis getaxeerd! De taxateurs zijn pas in februari dit jaar ingelicht over de nieuwe wet en hun taak bij het uitvoeren van die wet. Met een grove berekening hoe lang het duurt voordat alle huizen op het eiland zijn getaxeerd, komt men volgens de beide juristen uit op ruim vier jaar! En per 1 januari 2019 moet volgens de wet opnieuw de waarde worden vastgesteld voor de volgende vijf jaar. De informatie die de ongeveer 15 taxateurs, die bij de 'briefing' aanwezig waren kregen, was bovendien nog eens erg onduidelijk, stellen de notariële juristen. "De fiscus wil op voorhand een voorlopige aanslag opleggen, maar op welke waarde is die gebaseerd? De leggerwaarde is immers per 1 januari 2014 afgeschaft."

Van Zwieten en Roos reageren schamper: "Dit zou voor veel huizenbezitters wel eens kunnen betekenen dat er eerst na vier jaar aanslagen worden gestuurd over de vier afgelopen jaren. Dat kan behoorlijk oplopen en je kunt je afvragen of eigenaren die aanslagen over vier jaar ineens kunnen betalen", aldus Van Zwieten. "De cultuur van Curaçao is nu eenmaal niet dat men spaart voor het betalen van belasting. Dit is een Nederlandse manier van aanpak, die hier niet werkt."
Ze vindt het ook vreemd dat er een waarde-peildatum is vastgesteld voor een periode van vijf jaar (artikel 5, lid 1 van de nieuwe wet). "Er kan van alles gebeuren in de huizenmarkt en als de waarde van de huizen daalt, betaalt iemand jarenlang te veel belasting over lucht." In de wet is namelijk niet opgenomen dat er jaarlijks een aanpassing van de waarde kan plaatsvinden op grond van bijvoorbeeld het prijsindexcijfer betreffende de huizenmarkt.
En dan het taxeren van de huizen en gronden in Curaçao. Dat is niet gemakkelijk, want ieder huis is anders. Het ene huis heeft marmeren vloeren, het andere heeft meer kamers. Er kan niet gezegd worden dat alle huizen in een bepaalde buurt dezelfde waarde hebben, zoals dat in Nederland het geval is. Daar ziet Van Zwieten dus veel werk liggen voor de taxateurs en dat betekent dat er pas na maanden, zo niet jaren, de eerste aanslagen de deur uit kunnen. Zij vindt dat de overheid op dit gebied zorgvuldigheid in acht dient te nemen. "Ieder huis zal op een juiste wijze getaxeerd moeten worden. Dat is een plicht van de overheid ten opzichte van de burger."

De juristen vragen zich ook af of de fiscus wel heeft nagedacht over de te maken kosten van de taxatie van alle huizen in Curaçao. Er dienen ongeveer 70.000 gebouwen te worden getaxeerd. Stel dat de taxatiekosten gemiddeld ongeveer 500 gulden per gebouw is, dan betekent dit dat de fiscus al 35 miljoen aan taxatiekosten moet betalen. Het is niet onwaarschijnlijk dat vele huiseigenaren een hertaxatie zullen vragen. De taxatiekosten voor een particulier zullen zeker hoger uitvallen dan voor de fiscus. Stel dat 20 procent van de huizenbezitters bezwaar maakt, dan betekent dat aan geschatte kosten circa 15 miljoen. Kortom 50 miljoen gulden wordt al uit de maatschappij gehaald om deze wet goed te laten werken.

Het was volgens Van Zwieten en Roos verstandiger geweest als de fiscus een paar jaar geleden enige taxateurs in dienst had genomen om alle huizen te laten taxeren, eventueel in overleg met de huiseigenaar. Na taxatie had de wet in werking kunnen treden. Dan had de fiscus begin 2014 de aanslagen kunnen opleggen en zou de fiscus voor de zomer de OZB op haar rekening kunnen hebben.

Rekenvoorbeeld

De rekenvoorbeelden bij het artikel over de nieuwe OZB van vorige week, klopten helaas niet allemaal.

Kost een huis minder dan 350.000 gulden, dan betaalt men 0,4 procent van de waarde. Ook als het huis duurder is, betaalt men over de eerste 350.000 gulden 0,4 procent. Tussen de 350.000 en 750.000 geldt een tarief van 0,5 procent. Over het deel boven de 750.000 gulden moet 0,6 procent worden betaald.

Veel huizen vallen binnen het eerste tarief van 0,4 procent, maar hierbij een voorbeeld waarbij alle tarieven van toepassing zijn.

Waarde van 850.000 gulden. De belasting wordt als volgt berekend:

350.000 x 0,4 procent = 1.400

400.000 x 0,5 procent = 2.000

100.000 x 0,6 procent = 600

Belastingaanslag: 4.000 gulden

Op www.ozb.belastingdienst.cw/nl/tarieven/ staat een calculator waarmee de verschuldigde belasting berekend kan worden aan hand van de waarde van de onroerende zaak.

Mens & Werk

Wat is kwaliteitsmanagement?

Kwaliteitsmanagement stelt zich ten doel om de kwaliteit van een organisatie continu te verbeteren op ieder gebied. IT-systemen, bedrijfsprocessen en ook vaardigheden van al het personeel van hoog tot laag. Dit vraagt om een continu beleid en controle op alle gebieden.

Tekst: **Judice Ledeboer**

In tijden van welvaart daalt de kwaliteit, want alles gaat toch wel goed en mensen zijn minder kritisch. Er is geld genoeg. Maar in tijden van crisis onderscheiden organisaties zich met hun producten en diensten door kwaliteit en kwaliteit begint bij de bron, waar het product ontworpen en gemaakt wordt en door de dienstverleners die de dienst van a tot z met kwaliteit dienen te leveren. De burger wordt kritischer en pikt het niet meer dat er rommel verkocht wordt, en dat men slechte kwaliteit krijgt van de dienstverleners. Dit geldt voor de bakker en de schoenmaker, voor overheidsdiensten, en ook voor artsen, advocaten en notarissen. Want hoewel die een eed moeten afleggen waarbij ze beloven (of zweren) dat ze hun werk altijd goed zullen uitvoeren, laten deze beroepsgroepen ook hun steekjes vallen op het gebied van kwaliteit. Kwaliteit leveren geldt voor iedereen.

De consument accepteert het niet meer dat er geen kwaliteit meer geleverd wordt, want de prijzen die men tegenwoordig moet betalen voor producten en diensten zijn niet mis. Dit zien we duidelijk in de horeca. Restaurants die geen kwaliteit leveren kunnen wachten op terugloop van klanten. Ook de prijs-kwaliteitverhouding moet goed zijn. Mensen zijn bereid om voor kwaliteit te betalen, maar als men veel moet betalen voor een slechte maaltijd, dan komen klanten niet snel terug. De klanttevredenheid neemt toe als men waar krijgt voor zijn geld en als men goed, beleefd en vriendelijk wordt geholpen. De klant is en blijft koning. Zonder klanten, geen business.

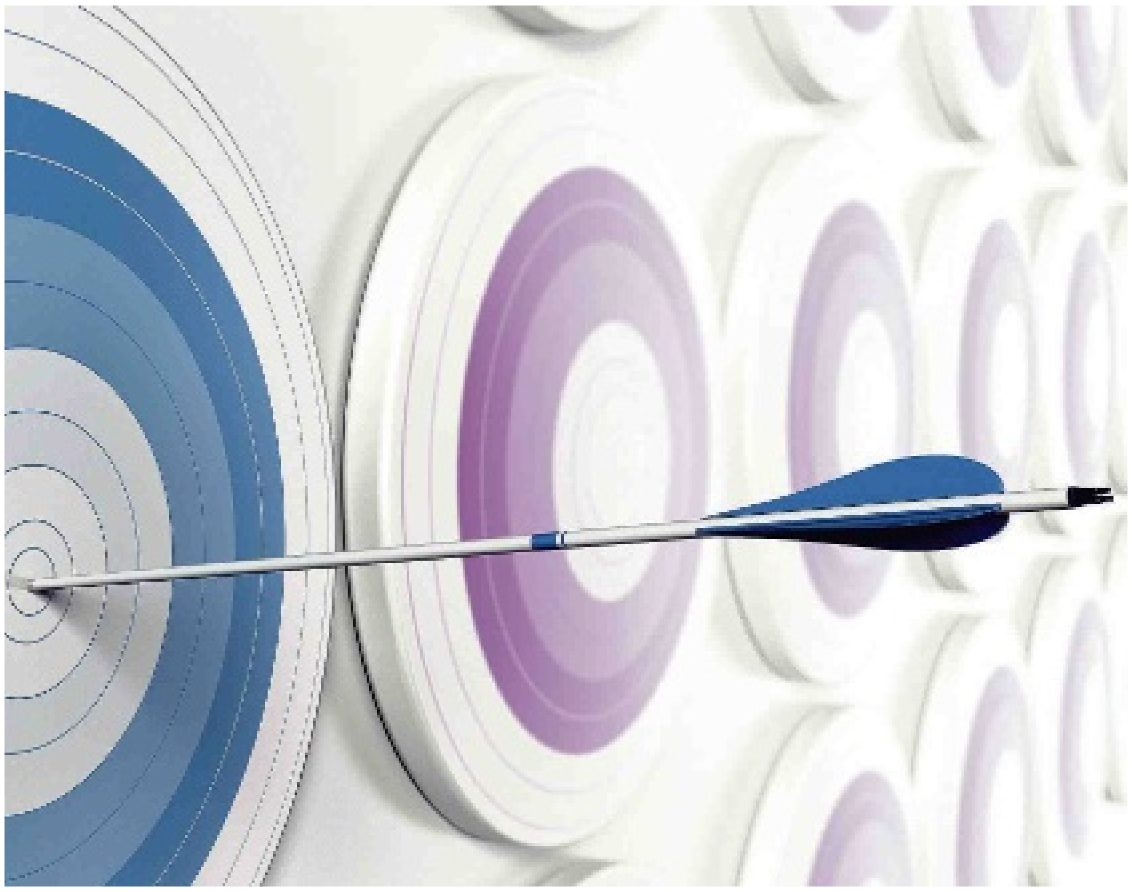

Maar wat betekent kwaliteit eigenlijk? De betekenis van kwaliteit is: de mate waarin iets goed of slecht is (www.woorden.org). En kwaliteit leveren betekent dat de betaalde prijs, de levertijd en de kenmerken van het product of de dienst overeen komen met de verwachting van de klant, consument, patiënt of burger. Aangezien de concurrentie in iedere sector toeneemt moeten bedrijven en organisaties zich gaan onderscheiden door producten en diensten van kwaliteit te leveren. Er bestaan tegenwoordig opleidingen kwaliteitsmanagement en er worden ook post-hbo-opleidingen kwaliteitsmanagement aangeboden. Dat betekent dat er vraag is naar experts op het gebied van kwaliteitsmanagement. Vooral grotere bedrijven hebben kwaliteitsmanagers in dienst. Deze moeten ervoor zorgen dat er een zo hoog mogelijke kwaliteit van een dienst of product geleverd wordt en dat die kwaliteit door de gehele organisatie gedragen wordt. In alle delen van het management, bij al het personeel tot aan de schoonmakers die de kantoren schoon maken toe. Vieze en rommelige toiletten geven bijvoorbeeld een negatief beeld van een organisatie. Er moet toch iemand in een organisatie zijn die controle uitoefent op de schoonmaak van de toiletten? Hij of zij hoeft het niet zelf te doen, maar er moet wel controle zijn. Toiletten zijn het visitekaartje van een organisatie. Het hebben van schone toiletten betekent aandacht voor hygiëne en dat is respectvol naar de gebruikers van de toiletten, het personeel en de klanten. Dit is een klein voorbeeld, maar essentieel voor het imago van een organisatie. 'Zelfs bij de toiletten wordt er op kwaliteit gelet'.

Bij kwaliteitsmanagement wordt er aangestuurd op het verbeteren van kwaliteit. De kwaliteitsmanager is continu op zoek naar verbeteringen, organiseert 'verbeteracties', en werkt eraan om verbetering te implementeren. Kwaliteitsmanagement is geen onderdeel op zich, maar het moet geïntegreerd zijn in de totale bedrijfsvoering. De functie van kwaliteitsmanager kan met recht een uitdagende functie genoemd worden en deze persoon moet kennis van zaken hebben. Hij moet ook heel goed kunnen communiceren, zowel schriftelijk als verbaal. Hij moet mensen kunnen overtuigen van veranderingen waardoor de kwaliteit binnen de organisatie omhoog gaat en wat dat voor de organisatie betekent. Hij moet kennis van zaken hebben van kwaliteitsstandaarden. Er is zelfs een certificering voor kwaliteitsstandaarden in het leven geroepen: de ISO: 9001-2000-normen. Volgens deze standaard moet het kwaliteitsbeleid op papier staan en moet dit beleid bekend zijn bij alle medewerkers. Na een audit kan de organisatie een certificaat ontvangen waaruit blijkt dat zij voldoet aan de eisen van de standaard. Dit is een teken voor de organisatie en haar klanten dat de organisatie op een vooraf gestelde en gestructureerde manier aan kwaliteitsmanagement (zorg, beheersing en borging) doet. Dit is echter geen garantie voor een kwalitatief goed product. De consument moet dus kritisch blijven als hij iets koopt of afneemt. Kwaliteitsmanagement is ook niet alleen iets van de staf. Het is een discipline die ervoor moet zorgen dat er een sterk kwaliteitsbewustzijn komt. Alle leidinggevenden zullen het continu verbeteren van de kwaliteit als een vast onderdeel moeten gaan beschouwen van hun werk. De kwaliteitsmanager houdt de organisatie op 'scherp'. Dit vereist de aanpak van een professional en niet van een zachte heelmeester! Tegenstanders van kwaliteitsmanagement komen met argumenten als: al die regels leiden tot meer bureaucratie en het beperkt mijn vrijheid van functioneren. Nog meer regels en afspraken met elkaar om zaken op rolletjes te laten lopen en om kwaliteit te kunnen leveren zijn inderdaad vervelend, maar blijkbaar moet het, want niet iedereen is in staat om de verantwoordelijkheid te nemen om zijn werk goed te doen waarbij kwaliteit voorop staat.

Over organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Klanttevredenheid (vervolg)

De toekomst (10)

Het antwoord op de vraag of het mogelijk is 100 procent gasttevredenheid te bereiken is een volmondig ja, zonder enige twijfel. In een bedrijfscultuur waar medewerkers zich elk moment van de dag ervan bewust zijn dat het hun taak, hun werk is om klanten tevreden te stellen, wordt dat ook bereikt zoals bij Cheesecake Factory. Het is uitgesloten dat daar een gast ontevreden weggaat.

Tekst: **Jan de Ruijter**

Er is absoluut geen enkele reden meer dat websites van bedrijven bol staan van klachten van gasten of klanten, of dat op TripAdvisor of op de sociale media de allerslechtste en afschuwelijkste horror stories van klanten geëtaleerd staan. Nergens en nergens voor nodig. Het industriële tijdperk is voorbij, we leven in een service-economie maar waar zien we die service, waar is die service? Helaas is service, zeer zeker op Aruba, slechter dan ooit tevoren en het niveau zakt steeds verder.

Bij de bedrijven die het goed doen weten de medewerkers dat het hun allereerste taak is om klanten tevreden te stellen en zij voeren die taak ook uit, zij weten dat dát hun werk is en employees gaan naar het werk om hun werk te doen. Employees gaan niet naar hun werk met de gedachte in hun hoofd, hoe kan ik vandaag de boel eens lekker in de war schoppen, hoe kan ik obstructie plegen? In tegendeel, mensen gaan naar hun werk om dat goed te doen, met goede intenties en als het hun werk is om klanten tevreden te stellen, dan doen ze dat ook.

Nogmaals moeten we benadrukken dat een goede bedrijfscultuur een eerste vereiste is, het is de basis voor succes en klanttevredenheid.

Employees vertellen dat het hun echte werk is om klanten tevreden te stellen en denken dat dat lukt onder Command and Control-management zal niet werken. Command and Control leidt altijd tot klachten en ontevreden klanten omdat de employees niet betrokken en niet committed zijn. Goede bedrijfscultuur en de werkplaats van vandaag en morgen erkennen als de plaats waar zowel het management als de medewerkers hun doelen behalen is de basis en klanten, gasten tevreden stellen als het eerste werk, samengaand met empowerment en partnering (de medewerkers behandelen als bekwame partners in business) vormen de kers op de taart en leiden tot volle klanttevredenheid, elke keer weer opnieuw.

Helaas gaan bedrijven maar door hun employees te vertellen dat het hun werk is om schoenen, kleding, een maaltijd of een drankje te brengen naar de klanten of gasten. Het verschil in deze twee benaderingen is onmiddellijk waarneembaar. Bij de heel gevarieerde werkzaamheden in mijn praktijk heb ik kunnen constateren dat betrokkenheid, engagement en inzet, commitment van medewerkers al dan niet onmiddellijk te zien en te voelen zijn bij het binnengaan van een bedrijf. Een eigenaar of die nu een reisbureau of een bar of een winkel heeft, begroet elke klant. Hij is blij dat een klant binnenkomt en zegt iets vriendelijks. De typische, ouderwetse werknemer doet dat niet. Het zal hem een zorg zijn. Het is immers de klant van het bedrijf, niet van hem. Goede morgen zeggen of iets aardigs zeggen is er niet bij.

Een eigenaar, ook als hij al bezig is met iemand, ziet en begroet elke nieuwe klant die binnenkomt en zegt 'ik ben zo bij u, even deze dame afhelpen' als het druk is. Dat doet de eigenaar automatisch. Men hoeft hem niet te leren over 'hospitality zone' of over 'moments of truth', het gaat vanzelf. Een eigenaar doet drie dingen tegelijk, hij helpt een klant, begroet een nieuw binnengekomen klant en neemt ook nog even heel snel de telefoon op omdat hij weet dat het een klant kan zijn. Een typisch ouderwetse werknemer prakkizeert er niet over nieuwe binnenkomende klanten te begroeten en iets aardigs te zeggen of een klant te herkennen. Hij is immers al druk bezig met een eerdere klant en heeft nog nooit gehoord van 'hospitality zone' en van 'moments of truth'. En de telefoon moet maar wachten want hij is bezig. Behalve dat het dus niet in de natuur van de ouderwetse werknemer ligt om iets vriendelijks te zeggen tegen een binnenkomende klant, wordt het hem ook niet geleerd door de ouderwetse command and control-manager. En zo gaat de vicieuze cirkel maar door, decennia oude problemen worden maar steeds niet opgelost.

Ondanks alle verbeteringen in equipment en telefooninstallaties, wordt bij 9 van de 10 bedrijven de telefoon niet opgenomen zoals het hoort en wordt een binnenkomende klant nog steeds niet erkend, herkend of begroet en staan klanten nog steeds overal in de rij, zich afvragend of ze eigenlijk wel welkom zijn en of het ook maar iemand interesseert dat zij er staan. Dat leidt tot de uiterst nuttige en relevante vraag of de kwaliteitsbeweging ooit nog enige kans heeft te slagen. We gaan in de volgende aflevering de concepten van goed ondernemerschap, corporate social responsibility (CSR), erkenning van de drie P's van People, Profit, Planet, the Living Company en de kwaliteitsbeweging in de praktijk bekijken tegenover andere bewegingen zoals de neoliberale beweging van drie andere P's, van Profit, Poen en Pegels.

(Wordt vervolgd)

Bij de bedrijven die het goed doen weten de medewerkers dat het hun allereerste taak is om klanten tevreden te stellen.

De dienende overheid (slot)

Islelly Pikerie verricht een promotieonderzoek naar het effect van drie specifieke beleidsinterventies op het gebied van Good Governance en naar de vraag of Good Governance wel in te passen is in de Curaçaose cultuur. Ze belicht in dit kader voor de Ñapa in een serie van enkele artikelen verschillende aspecten van Good Governance. Vandaag het slot van de dienende overheid.

Tekst: **Islelly Pikeriea**

Groot-Brittannië heeft gekozen voor het democratische standpunt. Het heeft geen geschreven Grondwet en ook geen constitutionele toetsing. Achtergrond van de keuze is de leer van de soevereiniteit van het parlement. De wetgever is onschendbaar, omdat in haar beslissingen de wil van de meerderheid van het volk tot uiting komt.

De leer van de parlementaire soevereiniteit is eind vorige eeuw door Dicey verwoord, maar gaat terug op de politieke theorie van John Locke (1632-1704). Enkele centrale elementen uit diens politieke theorie zijn het idee van de 'consent of the governed' (de instemming van het volk met de regering), de wetgevende macht als de hoogste macht (met het primaat boven de uitvoerende macht) en de meerderheidsregel.
De Verenigde Staten koos het constitutionele standpunt en dus vóór constitutionele toetsing. Achtergrond van deze keuze is de politieke theorie van de auteurs van de 'Federalist Papers', een serie commentaren op de constitutie die rond 1787/1788 verscheen. Deze auteurs (Hamilton, Madison en Jay) verzetten zich tegen een te grote concentratie van de macht bij het parlement. De macht van het parlement moest worden beteugeld: aan de ene kant door een sterke president, aan de andere kant door de onafhankelijke rechter. Deze onafhankelijkheid van de rechterlijke macht vonden zij belangrijk voor het verzekeren van de rechten en vrijheden van de burger. Grondrechten van minderheden zouden anders door een meerderheid van het parlement kunnen worden geschonden. Via deze thematische benadering is aangetoond dat er niet alleen een spanning bestaat binnen, maar ook tussen de verschillende beginselen in het rechtsstaatsconcept. Ook is aangetoond dat er in dat geval een afweging nodig is op basis van een duidelijk politiek-theoretisch (filosofisch) standpunt. Het onderwerp 'constitutionele toetsing' is hiervan een voorbeeld.
We kunnen hier een link leggen met onze hoofdvraag naar een inhoudelijke of procedurele oplossing voor de spanningen in de rechtsstaat. De keuze voor het democratische standpunt (en dus tegen constitutionele toetsing) is een keuze voor een meer procedurele oplossing: de wil van de meerderheid. De keuze voor het constitutionele standpunt (en dus voor constitutionele toetsing) is een keuze voor een meer inhoudelijke oplossing: de bescherming van de grondrechten en minderheden. Het belang van een grotere nadruk op meer inhoudelijke basiswaarden wijst (de opvatting van Burkens en Engels) in de richting van een keuze voor constitutionele toetsing.
De keuze voor het constitutionele standpunt (en dus voor constitutionele toetsing) is dus een keuze voor een meer inhoudelijke oplossing: de bescherming van de grondrechten en minderheden. Het belang van een grotere nadruk op meer inhoudelijke basiswaarden wijst in de richting van een keuze voor constitutionele toetsing.
Het initiatief-wetsontwerp van voormalig ex-Groen Links fractievoorzitter Femke Halsema om invoering van constitutionele toetsing mogelijk te maken verdient daarom ondersteuning. Toetsing door de rechter van formele wetten aan de Grondwet maakt het namelijk mogelijk om een aantal inhoudelijke rechtsbeginselen (zoals het gelijkheidsbeginsel van artikel 1) een groter gewicht te geven. De Nederlandse Grondwet krijgt daardoor ook een duidelijkere plaats binnen het Europese en internationale systeem van grondrechten.
Omdat de legitimiteit van het overheidsgezag door een aantal ontwikkelingen (samen te vatten onder de noemer juridisering) in sterke mate onder druk staat, is er behoefte aan een nieuw rechtsstaatsconcept waarin een nieuwe oplossing wordt gevonden voor de spanning tussen de formele en de materiële rechtsstaat. De hoofdvraag is of de oplossing voor deze spanning moet worden gezocht in een inhoudelijke of een procedurele richting. Deze vraag is in twee delen beantwoord. Er zijn drie oplossingen vanuit het pragmatisme aan bod gekomen. De (uiteenlopende) theorieën van Selznick en Habermas hebben hun aantrekkelijke en hun minder aantrekkelijke kanten. De aantrekkelijke en minder aantrekkelijke kanten hangen nauw samen met de gevolgde aanpak. Bij Selznick gaat het vooral om inhoudelijke legitimiteit, bij Habermas om procedurele legitimiteit. Het pragmatische alternatief van De Jong en Dorbeck-Jung (1997) is in die zin aantrekkelijker omdat het minder eenzijdig is. Wil de democratische rechtsstaat zijn legitimiteit op de lange duur behouden dan is een concentratie op openheid als procedurele basiswaarde onvoldoende. Er moet een sterker accent worden gelegd op andere, meer inhoudelijke basiswaarden (zoals de basiswaarden van Selznick) die de integratie van individuen in de gemeenschap op het oog hebben.

De spanningen binnen de democratische rechtsstaat zijn ook terug te vinden in de benaderingen van de rechtsstaat. In de thematische benadering is er aandacht besteed aan het onderwerp 'constitutionele toetsing'. Daarin kwam duidelijk de spanning naar voren tussen het democratiebeginsel en het rechtszekerheidsbeginsel. Met een variant op het bekende pamflet van Ronald Dworkin 'A bill of rights for Britain' (1990) kan de vraag worden gesteld: constitutionele toetsing ook in Nederland? Waar sprake is van een spanning tussen verschillende beginselen is een afweging nodig op basis van een duidelijk politiek-theoretisch (filosofisch) standpunt om deze vraag te kunnen beantwoorden. Het belang van een grotere nadruk op meer inhoudelijke basiswaarden wijst in de richting van een bevestigend antwoord. Een mix tussen inhoud en procedure is nodig waarbij de inhoud het uiteindelijke primaat heeft over de procedure. De democratische rechtsstaat kan alleen overleven als er overeenstemming bestaat over een minimum aan inhoudelijke basiswaarden die de burgers het gevoel geven dat ze lid zijn van een gemeenschap die hen als gelijken behandelt, die hun bestaan, hun vrijheid en hun identiteit beschermt en die de pretentie van gerechtigheid heeft.

Groot-Brittannië heeft geen geschreven Grondwet en ook geen constitutionele toetsing. Achtergrond van de keuze is de leer van de soevereiniteit van het parlement.

Huurrecht

Faillissement van de huurder

Dat de economie in zwaar weer verkeert, is ook merkbaar in het huurrecht. Vooral bij de huur van bedrijfsruimte kan een verhuurder ineens geconfronteerd worden met het faillissement van de huurder. Wat gebeurt er dan met de huurovereenkomst? En met een eventuele huurschuld of opleveringsgebreken? Zomaar enkele vragen die zich in deze situatie direct opdringen.

Tekst: **Susanne Pendjol-Klarenbeek**

In het Faillissementsbesluit 1931 is voor de situatie waarbij de huurder failliet gaat een apart artikel opgenomen, te weten artikel 35. Ingevolge dit artikel hebben zowel de curator, die bij faillissement door de rechter-commissaris wordt aangesteld om de failliete boedel te beheren, als de verhuurder het recht om de huurovereenkomst tussentijds te doen eindigen. Als enige voorwaarde geldt dat zowel de curator als de verhuurder een redelijke opzegtermijn (minimaal drie maanden) in acht moeten nemen. Dit is alleen anders indien de huurder de huurpenningen (voor een langere periode) heeft vooruitbetaald. In dat geval kan de huurovereenkomst niet eerder worden opgezegd dan tegen de dag waarop de termijn waarvoor vooruitbetaling van de huurprijs heeft plaats gehad, eindigt. Het opzeggen van de huurovereenkomst in geval van een failliete huurder is dus betrekkelijk eenvoudig. Maar wat gebeurt er met een eventuele huurschuld?

Huurschuld

De wet bepaalt dat de verplichting om de huurprijs te voldoen vanaf de dag van faillietverklaring een boedelschuld wordt. Een boedelschuld is – kort gezegd – een schuld die voorrang heeft boven alle andere schulden. Deze zullen dus als eerste worden voldaan. Dat geldt echter niet voor een huurschuld die al bestond vóór de dag van faillietverklaring. Deze schuld heeft geen voorrang boven de schulden van andere (concurrente) schuldeisers. Van deze schuld zal de verhuurder over het algemeen weinig (tot niets) terugzien.

Opleveringsgebreken

Wat te doen indien bij oplevering van het gehuurde blijkt dat het gehuurde is beschadigd, bijvoorbeeld een kapotte voordeur? Kan die schade ook met voorrang worden verhaald op de failliete boedel? Deze vraag is in april 2013 door de Hoge Raad ontkennend beantwoord.

Een op grond van de huurovereenkomst, dan wel de wet (artikel 7:224 BW) bestaande verplichting om schade aan het gehuurde bij het einde van de huur te herstellen of te vergoeden, is een uit de huurovereenkomst voortvloeiende verbintenis die bij het einde van de huur ontstaat of opeisbaar wordt. Die verbintenis is geen boedelschuld, en heeft dus geen voorrang boven de schulden van andere (concurrente) schuldeisers. Dat de schadevergoedingsverplichting pas ontstaat als gevolg van een rechtshandeling – en dus toedoen – van de curator (te weten de opzegging), maakt dat volgens de Hoge Raad niet anders.

Echter, ook van deze hoofdregel kan worden afgeweken, en wel indien de schade bij oplevering is ontstaan door een handelen van de curator in strijd met een door hem in zijn hoedanigheid na te leven verbintenis of verplichting. Volgens de Hoge Raad kan bijvoorbeeld het niet-nakomen van de ontruimingsverplichting na beëindiging van de huur een boedelschuld opleveren. De verhuurder kan uit hoofde van zijn recht op het gehuurde verlangen dat de curator de tot de boedel behorende zaken uit het gehuurde verwijdert. In het geval dat de curator nalaat om aan deze verplichting te voldoen, kan er dus sprake zijn van een boedelschuld (HR 19 april 2013, LJN BY6108).

Zomaar enkele problemen die zich bij het faillissement van de huurder kunnen voordoen. Om dit proces zo goed mogelijk door te komen, is juridische bijstand beslist geen overbodige luxe.

Mr Susanne Pendjol-Klarenbeek is als advocate werkzaam bij SMS Attorneys at Law en is onder meer gespecialiseerd op het gebied van huurrecht.

Beroep onder de loep.

Wonen en werken op de Ostrich Farm

In de rubriek 'Beroep onder de loep' vertellen mensen over hun ervaringen in hun beroep. Deze week: Marion Spruit en hoe zij vanuit Nederland bij de Ostrich Farm terechtkwam. Haar beroep? Restaurantmanager aldaar.

Tekst en foto: **Marja Berk**

Wat houdt je werk in?
"Mijn dagelijkse werk begint om half acht. Dan open ik en bereid de komst van de gasten voor. We gaan kijken wat de tours inhouden voor die dag. Eigenlijk valt het reilen en zeilen binnen het restaurant onder mijn verantwoordelijkheid." De gasten worden hartelijk ontvangen en krijgen uitleg over de tour. Daarnaast regelt zij alle bestellingen, doet zelf ook boodschappen voor het restaurant, maar dat is nog lang niet alles. "Natuurlijk heb ik veelvuldig contact met de leveranciers. Ik houd ook de roosters en de uren van het personeel bij, los problemen op en spring bij waar dit nodig is." Marion werkt vijf dagen in de week, maar haar werkdag houdt niet op als de klok vijf uur heeft geslagen. "Nee, ik open niet alleen, ik ben ook verantwoordelijk voor het sluiten 's avonds. We zijn drie dagen in de week tot tien uur open. Dan ga ik terug om te sluiten. Eigenlijk ben ik vierentwintig uur beschikbaar, want als er 's nachts iets gebeurt, zoals laatst met een inbraak, sta ik ook paraat."

Hoe lang doe je dit al?
"Ik doe dit werk nu bijna vier jaar maar daarvoor werkte ik hier al als serveerster. Het zit in me om zaken naar me toe te trekken, voelde me nauw betrokken en verantwoordelijk. Dus toen de manager vertrok, was het eigenlijk een logische stap om de opvolging in te vullen." De stap van serveerster naar manager was dus geen moeilijke voor haar en het horecavak zit Marion in het bloed. "Ja, in Nederland zat ik ook al in de horeca. Mijn hele familie bestaat per slot uit horecamensen", lacht ze. En als Marion lacht, lachen haar opvallende, helblauwe ogen met haar mee. "Als ik uit school kwam, was het de gewoonste zaak van de wereld dat ik mijn tas aan de kapstok hing en mijn handen uit de mouwen stak in de snackbar/cafetaria van mijn ouders. Na haar school ging ze echter de financiële kant op. "Ik wilde, lekker veilig, iets administratiefs doen. Dat heb ik zes jaar gedaan bij een financieringsmaatschappij. Ik hielp onder meer bij het uitbetalen van leningen. Maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan, dus ik viel al weer snel terug in de horeca. Ik ben nu eenmaal een avondmens." Goed, weer horeca dus. Maar Marion is ook een fervent paardenliefhebster, dus toen zij als receptioniste bij een bungalowpark terechtkwam, werden er al snel ritjes met de daar aanwezige paarden georganiseerd.

Wat is het leukste aan je werk?
"Om te beginnen heb ik hier op de farm een aantal passies kunnen combineren. Ik ben dol op dieren. Ik houd erg van Afrika, ben er een paar keer geweest. En omdat het in mijn huidige functie noodzakelijk is om op de farm te wonen, heb ik ook mijn passie voor paarden weer kunnen oppakken. Ruimte zat en ik heb er nu drie. Ik wilde mijn liefdes combineren en heb die droom kunnen waarmaken. Dat is toch uniek. Toen de mogelijkheid zich voordeed om hier manager te worden en op de farm te wonen had ik echt het gevoel: als ik dat nu niet doe, krijg ik die kans nooit meer." Naast deze motivatie vindt Marion het leuk om met mensen om te gaan en het hen naar de zin te maken. "Ik vind het leuk om mensen blij te maken. Maar ook om hen enthousiast te maken, niet alleen over Curaçao maar ook over Afrika. Dat klinkt misschien raar, maar ik vind dat dit eiland veel weg heeft van Afrika. Ik kan daar rustig een uur over kletsen met gasten. Als er tijd voor is, natuurlijk."

Wat zijn de minder leuke kanten van het werk?
"Ik maak lange uren en ben soms zeven dagen in de week bezig. Dan kom ik tijd voor mezelf te kort. Daarnaast kan ik balen van het feit dat ik constant sommige mensen moet motiveren en achter de broek moet zitten. Ik wil dat ze het doen zoals ik dat doe, maar dat gaat natuurlijk niet."

Wat was je graag geweest als je niet met dit bedrijf bezig zou zijn?
Het klinkt ferm: "Dierenarts! Maar ik leer niet graag, dus heb dat aan me voorbij laten gaan."